

Lunds universitet
Socialhögskolan
Kulturmöten och Integration
SOL 066
Vårterminen 2001

Identitet: Okänd

Åtta andra generationens invandrades
syn på sin identitet, sitt språk
och samhället de lever i.

Författare: Nidal Khalil
Marianne Kittel

Handledare: Agneta Hedblom

Abstract

The purpose of this essay was to illustrate the identity and the double belonging among second generation immigrants. We also wanted to illustrate the second generation immigrants view of identity, language and society.

The questions asked were:

- How do the second generation immigrants, in our study, experience their identities in the two different cultures they are living in?
- Have the society and the surroundings any influence on the personal identity building?
- What meaning has the mother tongue for the interviewed persons?

Identity unknown is a qualitative study of eight second generation immigrants, at the age of 18-32, who were born in Sweden and whose parents have immigrated as labour.

The result of the study showed that it was difficult to say who they are and where they really belong. The language was an important part of the identity. They thought that the language was a link of contact to family and relatives.

To sum up, the study showed that the second generation immigrants, that we interviewed, experienced themselves as “foreigners” in Sweden and as Swedes in foreign countries.

Keywords: Second generation immigrants, identity, language and society.

Innehållsförteckning

Abstract	sid
Förord	
1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Metod och urval	3
1.3.1 Urval	4
1.4 Etiska aspekter	5
1.5 Tillförlitlighet	5
1.6 Analys och transkribering	6
1.7 Källkritik	6
1.8 Fortsatt framställning	7
2. Avhandling	8
2.1 Sverige som invandringsland	8
2.2 Fakta om föräldrarnas hemländer	9
2.2.1 Slovenien	9
2.2.2 Makedonien	10
2.2.3 Grekland	10
2.2.4 Palestina/ Israel	11
2.3 Begrepp och förklaringar	11
2.3.1 ”Invandrare” och ”andra generationens invandrare”	11
2.3.2 Tvåspråkighet	12
2.3.3 Modersmålsundervisning/ Hemspråksundervisning	13
2.3.4 Kultur	13
2.3.5 Integration	14
2.4 Tidigare undersökningar	15
2.5 Teoretiska utgångspunkter	18
2.5.1 Identitet	18
2.5.1.1 Hur identitet uppstår och vart den leder	18
2.5.1.2 Identitet och integration	20
2.5.2 Språket och samhället	21
2.5.2.1 Språk och integration	21
2.5.2.2 Språk och identitet	22
2.6 Presentation av intervjupersoner	22
2.6.1 Introduktion	22
2.7 Presentation av intervjuer	24
2.7.1 Identitet	25
2.7.1.1 Umgängeskretsen	25
2.7.1.2 Familj, tradition och uppfostran	26
2.7.1.3 Vem är jag?	27
2.7.1.4 Var är mitt hemland?	27
2.7.1.5 Utvandring från Sverige?	28
2.7.1.6 Besök i föräldrarnas hemland	28
2.7.2 Språk och samhället	29
2.7.2.1 Språket i hemmet	29
2.7.2.2 Betydelsen av föräldrarnas modersmål	30
2.7.2.3 Modersmålsundervisning/ Hemspråksundervisning	30

2.7.2.4 Skolan	32
2.7.2.5 Samhället och ”svenskarna”	32
2.7.2.6 Negativa sidor med en invandrabakgrund	33
2.8 Analys	35
2.8.1 Vem är jag?	35
2.8.2 Var är mitt hemland?	36
2.8.3 Umgänge och uppfostran	38
2.8.4 Samhället och ”svenskarna”	39
2.8.5 Negativa sidor med en invandrabakgrund	40
2.8.6 Språket	40
2.8.7 Modersmålsundervisning/ Hemspråksundervisning	41
2.9 Kort sammanfattning	42
3. Avslutning	44
3.1 Slutdiskussion	44
Källförteckning	48
Bilaga 1 ”Ansökningslapp” efter intervjupersoner	
Bilaga 2 Intervjufrågor	
Bilaga 3 Blankett för godkännande av sammanställda intervjuer	

Förord

Vi vill först och främst tacka intervjupersonerna som har varit villiga att svara på frågorna vi har ställt till dem. Utan deras medverkan hade vår undersökning varit omöjlig att genomföra.

En annan viktig person som har hjälpt oss i vårt uppsatsarbete och som vi också vill ge ett stort tack till är Åsa Majander, bibliotekarie på Campus i Helsingborg. Åsa har ställt upp för oss även när vi har kommit med beställningar av artiklar och annan litteratur från ”när och fjärran”.

Vi vill även tacka våra familjer som har stått ut med oss under denna perioden. Utan deras stöd och uppmuntran, när vi känt hur kraften sinat, hade vi inte orkat fortsätta med uppsatsen.

Vi vill även tacka Agneta Hedblom för hennes synpunkter och Lars B Olsson för hans lärorika och givande kurs i Kulturmöten och Integration.

Sist men inte minst vill vi tacka oss själva och varandra. Tack för tålamodet, skrattet, idéerna och (tårarna).

Vi kan tyvärr inte tacka våren ty den kom och gick innan vi visste ordet av.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Sverige har blivit ett invandrarland och detta leder till både positiva och negativa inställningar. När Sverige blev ett bland andra invandrarländer, började också invandrardebatten. Sverige tog väl hand om de ”utvalda” arbetskraftsinvandarna som kom under 1950- talet och i början av 1960- talet. Men så blev invandrarna många och därmed blev debatten livligare. Det var en debatt om assimilering, om hur de skulle smälta in i det svenska samhället och bli ”de nya svenskarna”. Barnen till arbetskraftsinvandarna blev fler och fler, de växte upp och det uppstod konflikter och problem. Detta ledde till att man började förstå att det inte var så lätt att byta kultur och att språket har med individens identitet, utveckling och trygghet att göra. Ur allt detta växte, år 1975, invandrapolitikens tre huvudmål fram: samverkan, jämlikhet och valfrihet. Det innebar en rad viktiga saker som till exempel att invandrare och flyktingar ska ha rätt till sitt språk och sin kultur. Invandrare- och flyktingbarn ska ha rätt till undervisning både i och på sitt eget språk. Tolk med god utbildning bör anlitas för invandrarnas samhällsservice och rättssäkerhet (Heyman, 1983: 17-18).

Svenskar med invandrabakgrund - även om de är födda och uppvuxna i Sverige - kallas fortfarande för invandrare. Under utbildningens gång har vi blivit uppmärksammade på invandrades anpassningssvårigheter i det svenska samhället. Dessa invandrare, har vuxit upp i Sverige, med värderingar och normer som skiljer sig från föräldrarnas. En av orsakerna till att vi valt detta uppsatsämne är ett personligt intresse. Vi är båda födda och uppvuxna i Sverige men en av oss har föräldrar vilka invandrat som arbetskraft under 1960-talet. När det blev dags att välja uppsatsämne kom vi därför överens om att det var ett utmärkt tillfälle att få kunskap om hur åtta andra generationens invandrare upplever sig själva och den omgivning de befinner sig i. Därför föll det sig naturligt för oss att undersöka hur de upplever sin identitet och sin språkliga situation.

År 1999 fanns det ca 1,8 miljoner personer i Sverige som helt eller delvis hade utländsk bakgrund. Av dessa fanns det 800 000 personer, som var födda i Sverige och hade minst en förälder som var född i ett annat land (Ds 2000:43).

I de flesta undersökningarna har man sett att de utrikes födda personerna uppvisar allt fler likheter med den infödda befolkningen, t.ex. ifråga om inkomst, sysselsättning och bostadsförhållanden, allteftersom deras vistelsetid i Sverige blir längre. Då kan man ställa frågan: när slutar man att vara eller betraktas som invandrare? (Soydan 1999: 26). Till följd av invandringen har Sverige under de senaste årtiondena blivit mångspråkigt. I Sverige bor det idag människor med cirka 140 olika modersmål. Den tidigare självklara enspråkigheten har bytts ut mot en flerspråkighet av tidigare oförutsett slag (Kotsinas, 1996: 31).

I vår uppsats har vi valt att använda oss av begreppet ”andra generationens invandrare”. Anledningen är att under arbetets gång har vi stött på olika definitioner på detta begrepp. För att underlätta för läsaren och oss själva, har vi därför valt att använda begreppet andra generationens invandrare. Andra generationens invandrare innebär för oss att personerna är födda i Sverige och har minst en förälder med utländskt ursprung.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vårt arbete är att belysa identiteten och den dubbla tillhörigheten hos andra generationens invandrare. Våra intervjupersoner är födda och uppvuxna i Sverige. Dessa personer har föräldrar som har sin kulturella bakgrund, sina traditioner, sina normer o.s.v. i ett annat ”samhälle” vilket kan skilja sig från det svenska. Föräldrarna kanske förutsätter att även deras barn tillägnar sig föräldrarnas kulturella bakgrund.

Mot denna bakgrund vill vi belysa andra generationens invandrares syn i fråga om identitet och språk. Vi vill belysa hur modersmålet påverkar dessa personers dagliga liv då de eventuellt använder det som ett kommunikationsredskap mellan familjemedlemmar.

Vi vill även åskådliggöra hur andra generationens invandrare blir behandlade av samhället och hur deras reaktioner är gentemot den omgivning de befinner sig i.

Vi vill även förklara närmare olika aspekter av begreppen invandrare, andra generationens invandrare, tvåspråkighet, modersmålsundervisning, kultur och integration.

Följande frågeställningar avses att besvaras:

*Hur upplever andra generationens invandrare, som ingår i vår undersökning, sina identiteter i de två olika kulturer de lever i?

*Har samhället och omgivningen någon betydelse på formandet av intervjupersonernas identitet?

*Vilken betydelse har modersmålet för intervjupersonerna?

1.3 Metod och urval

Vårt syfte var från början att belysa identiteten och den dubbla tillhörigheten hos andra generationens invandrare. Men efter intervjuernas gång insåg vi att även språket kom i fokus. Vi bestämde oss för att även inrikta oss på att skriva om språket då vi ansåg att det hade ett samband med identitet och integration. Litteratursökningen blev inte så stor som när vi letade efter relevant litteratur om identitet. Även intervjufrågorna kunde ha varit mer specifika om vi från början hade vetat att vi även skulle skriva om språket.

Det är viktigt att poängtera att intervjupersonerna i vår uppsats inte representerar alla andra generationens invandrare. Det kan finnas skillnader om dessa personers föräldrar kommer från landsbygden eller från storstäder o.s.v. Det är även viktigt att beakta den socio- kulturella bakgrunden som våra intervjupersoner har.

Vi har utgått ifrån en kvalitativ metod i vår undersökning med syfte att belysa och beskriva några centrala och relevanta aspekter av andra generationens invandrades syn på sin identitet, sitt språk och samhället de lever i. Denna metod har sin styrka i att den visar på totalsituationen. Ett kännetecken på kvalitativa metoder är deras flexibilitet. En sådan helhetsbild möjliggör en ökad förståelse för sociala processer och sammanhang (Holme, 1997:79). Vi använder oss av både primär- och sekundärdata. Våra primärdata består av intervjuer med åtta andra generationens invandrare. Vi ringde runt till Helsingborgs gymnasieskolor och Komvux och bad om tillstånd för att sätta upp lappar om ”sökning efter intervjupersoner” (Bilaga 1). Alla skolorna gav sitt tillstånd, vi satte upp lapparna men vi fick bara svar från två skolor. Vi fick då försöka att få tag på intervjupersoner på andra sätt. Det gjorde vi genom att fråga bekanta, släktingar, kvarterets bagare, bibliotekarien på Tekniska högskolan i Helsingborg. o.s.v. De flesta informantintervjuer brukar väljas ut genom strategiska urval. Man är intresserad av kvaliteten på informationen och man strävar därför efter att få de intervjuade personer inom det sociala systemet som har de största kunskaperna eller som kan uttrycka sig bäst. I sådana sammanhang brukar man utnyttja snöbollseffekten

som urvalsmetod. Från en informant får man namnen på andra informanter som kan vara lämpliga att intervjua (Halvorsen, 1992:102). Vi har delvis använt oss av denna metod. Det viktiga för oss var att personerna var andra generationens invandrare enligt vår definition. Detta innebar att vi **inte** betonade vikten av föräldrars ursprungsland.

Sekundärmaterial, d.v.s. referat av tidigare forskning och teoretiska perspektiv, ingår också i vår uppsats. Vi använder oss av redan utförda kvantitativa undersökningar och inriktar oss på det kvalitativa. Materialet består även av lämplig litteratur och vetenskapliga artiklar som berör vårt ämne. Vi använder även data från Integrationsverket, Regeringskansliet och Socialstyrelsen.

Vi tycker att intervjumetoden är den bästa metoden för att få information om hur en person uppfattar och känner inför intervjufrågorna. Våra intervjuer är delstrukturerade, d.v.s. de bygger på en lista med färdigformulerade frågor utan några fasta svarsalternativ (Halvorsen, 1992:88). Det ska kännas som ett samtal och inte som en utfrågning. En av intervjupersonerna upplevde obehag över att få sina ord inspelade. Därför fick vi anteckna vid det intervjutillfället.

Anledningen till att vi har valt denna metod är att fördelen med intervjuer, jämfört med enkäter, är att bortfallet vanligtvis bli mindre. Den personliga närvaron betyder också att man kan underlätta förståelsen av vissa frågor, att man kan reda ut missförstånd och att svaren kan fördjupas (Andersson, 1985:181).

Andra generationens invandrares dilemman kan vara svåra att upptäcka och beskriva konkret för den som inte har vuxit upp med två olika kulturer. Därför har det varit en fördel att en av författarna till denna uppsats är uppvuxen i en tvåspråkig och tvåkulturell miljö och har därmed egna sociala erfarenheter om hur det är att vara andra generationens invandrare i Sverige. Genom att den andra författaren inte har denna erfarenhet av den eventuella problematik som andra generationens invandrare brottas med, har vi kunnat "ha" en närhet men samtidigt har vi kunnat hålla distans. I vetenskapliga diskussioner är det omstritt om det är möjligt eller ens eftersträvansvärt att uppnå objektivitet inom samhällsvetenskaplig forskning. Vi eftersträvar dock största möjliga saklighet och försöker vara så objektiva som det är möjligt.

1.3.1 Urval

Vårt urval består av åtta andra generationens invandrare, d.v.s. de är alla födda i Sverige. De är mellan 18 och 32 år gamla. Av de intervjuer vi har genomfört är tre unga män och fem är

unga kvinnor. På grund av att sökningen efter intervjupersoner på skolorna bara gav två ”träffar”, kunde vi inte fritt välja en jämn fördelning på antal män, kvinnor eller ålder. Intervjupersonernas namn är fingerade. Vi har valt att skriva att alla intervjupersonerna bor i Skåne, istället för att skriva de egentliga bostadsorterna. Alla intervjupersonerna har föräldrar eller anhöriga som har kommit till Sverige som arbetskraftsinvandrare.

1.4 Etiska aspekter

Allt medverkan i vår undersökning har skett på frivillig basis. Vi har informerat våra intervjupersoner om syftet med vår uppsats, vilken information som skall användas, hur vi kommer att använda den och om vem som skall få ta del av den.

Intervjufrågorna, som vi använt oss av i våra intervjuer, fick vår handledare ta del av innan vi påbörjade vår undersökning. Intervjupersonerna har fått ta del av frågorna före intervjun d.v.s. de har läst igenom dem och godkänt dem (Bilaga 2).

Vi har under intervjutillfällena använt oss av bandspelare. Som stöd använde vi också oss av våra anteckningar. Detta på grund av att vi anser att man därmed får större tillförlitlighet. Att bara gå efter minnesanteckningar tyckte vi kunde skapa felaktig information. Efter varje avslutad intervju har vi skrivit ner samtalen. Sedan har varje intervjuperson fått ta del av den skriftliga sammanställningen och efter genomläsning haft tillfälle att korrigera eventuella fel eller missuppfattningar (Bilaga 3). Därefter har intervjupersonen givit sitt godkännande (Andersson, 1985:127).

Allt insamlat intervjumaterial har behandlats konfidentiellt. Vi har garanterat personerna anonymitet, d.v.s. inga namn eller andra uppgifter kan röja deltagarnas identitet. Vi har även informerat om, att efter avslutad undersökning, kommer vi att radera banden som använts vid intervjutillfällena (Lantz, 1993: 63).

1.5 Tillförlitlighet

Vår strävan har varit att vara så noggranna och precisa som möjligt. Vi har bara undersökt det som vi haft för avsikt att undersöka och ingenting annat. Genom att våra data är relevanta för problemställningen hoppas vi kunna uppnå ett tillfredsställande resultat. Detta är en

nödvändig förutsättning för att vi ska kunna få svar på våra frågeställningar. Vi är medvetna om att vi inte kan dra generella slutsatser om alla andra generationens invandrare i Sverige eftersom vi begränsat oss till enbart åtta intervjuer. Vi är även medvetna om att svaren på våra intervjufrågor kan variera beroende på intervjupersonernas ålder. Enligt psykologerna Rapoport (1983:46) är det få människor, oavsett etniskt ursprung, som finner ett varaktigt svar på frågan ”vem är jag”. De flesta fortsätter att söka ett svar på det ena eller andra sättet och ändrar sin uppfattning om det riktiga svaret flera gånger under livet.

1.6 Analys och transkribering

Vi har överfört våra intervjuer från inspelade band till text. Först har vi ordagrant och i sin helhet skrivit ned informanternas svar. Detta har vi gjort med hjälp av dator. Därefter har vi skrivit ut intervjuerna och skickat till de vi intervjuat för godkännande. Efter godkännande har vi valt ut de teman och problemområden som vi sedan arbetat vidare med.

Texten vi fick fram innehöll uttalande om en rad företeelser som vi ansåg vara knutna till det som vi har i fokus i vår uppsats. Från början hade vi inte tänkt att ha språk som ett eget tema men under intervjuernas gång insåg vi att språket var något som var viktigt för intervjupersonerna. Vi formulerade därför om en av våra frågeställningar så att språket blev ett av huvudteman i uppsatsen.

Vi delade in intervju svaren i två tematiska områden:

* Identitet

* Språk och samhälle

Under huvudteman lade vi in subteman och sedan grupperade vi in intervju svaren under dessa. I vår ”Presentation av intervjuer” presenterar vi de intervju svar som vi anser vara relevanta för att kunna utföra en analys.

1.7 Källkritik

Vi har använt oss av de Internetkällor som vi anser vara tillförlitliga. De är från Integrationsverket och de data som vi har tagit med i uppsatsen är uppdaterad år 2000. Vidare har vi använt oss av källor från Socialstyrelsen och Regeringskansliet som vi bedömer som relevanta och sanningsenliga. Några av rapporterna har publicerats av t.ex. Migrationsverket

och av Centrum för invandringsforskning (Ceifo). Även dessa källor anser vi vara lämpliga som källmaterial. Vår faktainsamling är även från kurslitteraturen.

Vi har gjort korta redovisningar av tidigare forskning angående andra generationens invandrare. Det är inte lätt att veta tillförlitligheten på det material som vi har inhämtat. Vi har emellertid försökt att hitta inbördes oberoende litteratur om vårt uppsatsämne. Sedan har vi kritiskt granskat vår information och därefter kommit överens om vilket material som vi ansett vara representativt för det aktuella ämnet.

Nackdelen kan vara att vi har använt många källor och på det sättet har haft många olika teorier att utgå ifrån.

1.8 Fortsatt framställning

Avhandlingen inleds med en kort historiebetskrivning av Sverige som invandringsland. I samma avsnitt tar vi upp arbetskraftinvandring och vad det innebär. Anledningen till att vi skriver om arbetskraftsinvandring är att intervjupersonernas föräldrar, eller morföräldrar, kom till Sverige som arbetskraftsinvandrare. I avsnittet tar vi även upp faktaredovisning om ursprungsländerna som intervjupersonernas föräldrar utvandrat ifrån. Anledningen till att vi tar upp faktaredovisning är för ge en bättre inblick i intervjupersonernas bakgrund.

Därefter följer en kort redovisning av begreppen invandrare, andra generationens invandrare, tvåspråkighet, modersmålsundervisning, kultur och integration. Vi anser att det har ett samband med vårt syfte och våra frågeställningar.

Sedan följer en redovisning om tidigare undersökningar som är gjorda på andra generationens invandrades identitet och språkliga situation. Därpå följer teoretiska utgångspunkter med inriktning på identitet och språk. Efter det har vi en presentation av våra intervjupersoner och vårt intervjumaterial. I analysen av vårt material diskuterar vi bl.a. utifrån teoretiska perspektiv och tidigare undersökningar. Slutligen för vi en diskussion där vi även för fram våra egna funderingar.

2. Avhandling

2.1 Sverige som invandringsland

Sverige ligger, geografiskt sett, lite i utkanten av kontinenten Europa. Det var inte så lätt att ta sig till Sverige före passagerarflygets tillkomst. Landet har, historiskt sett, aldrig genomkorsats av återkommande flyktingströmmar eller folkvandringar.

En betydande invandring till och utvandring från Sverige har emellertid skett periodvis (Ahmadi, 2000:15). Det vi historiskt vet om invandring till Sverige går tillbaka till medeltiden. På 1100-talet etablerade sig tyska köpmän i Sverige. Svedjebbrukare från Finland och valloner från Belgien kom på 1500-talet. Under 1600-talet invandrade huvudsakligen skotska köpmän och hantverkare och på 1800-talet var det tillfälliga jordbruksarbetare från bl.a. Polen som kom till Sverige (Soydan, 1995:154; Heyman, 1983:14-15).

Fram till 1930-talet hade Sverige ett betydande utvandringsöverskott. Mellan 1850-1930 emigrerade cirka 1,5 miljoner människor, främst då till Amerika.

I och med andra världskrigets utbrott fick i stort sätt alla som sökte skydd i Sverige stanna. Under 1930-och 40-talet kom det flyktingar och stora grupper av barn till Sverige. De flydde från framför allt Nazityskland. Men invandringen tog inte riktig fart förrän efter andra världskrigets slut (Heyman, 1983:14-15).

Arbetskraftsinvandring har förekommit, i modern tid, i stor skala både i ofria och i mer eller mindre fria former. Den har förekommit både som slavtransporter från Afrika till Amerika, som import av tvångsarbetare till Nazityskland, som import av kontraktarbetare till Sydafrikas gruvor eller gästarbetare till Västeuropa. Den har även förekommit som illegal invandring till Amerika eller Europa etc. (Invandringens encyklopedi, 2000).

Arbetskraftsinvandringen till Sverige kan indelas i tre perioder. Den första perioden varade från tiden efter andra världskriget fram till år 1964. Efter krigets slut fanns det utbildade arbetare på många håll i Europa men inte tillräckligt med arbetstillfällen. På 1950-talet började Sverige ”gå ut” och värva yrkesutbildade arbetare eftersom Sverige behövde arbetskraft till sin industri. Företag hämtade folk bl.a. från Medelhavsländerna, Finland, Tyskland. Ett mäktigt hjälpmedel blev 1954 års överenskommelse om en fri nordisk arbetsmarknad (Heyman, 1983:14-15). Sverige saknade dock en långsiktig och väl genomtänkt invandringspolitik. En diskussion om anpassningsfrågor saknades helt men den

svenska regeringen bedömde invandringen som en övergående och kortsiktig företeelse (Soydan, 1995:156-157).

Den andra perioden varade från 1964 och fram till 1973. Invandrare kom från allt fler länder och på 1960-talet uppvisades rekordsiffror för nettoinvandringen. Den så kallade kedjemigrationen, d.v.s. tidigare invandrades anhöriga och vänner, bidrog till att migrationsprocessen kom igång på allvar. Mot bakgrund av tilltagande migrationstryck utifrån, ett förhållandevis mättat arbetskraftsbehov och de första tydliga signalerna på den svenska ekonomins avtagande utvecklingstakt började man att uppleva arbetskraftsinvandringen som ett ökat hot mot en stabil och jämn välfärdsutveckling (ibid.). En livlig debatt startade och år 1967 hade man bestämt sig: det fick vara nog med den oreglerade invandringen. Från och med detta år måste en icke-nordisk invandrare ha ordnat arbete, bostad, arbetstillstånd och uppehållstillstånd före inresan till Sverige. Fortfarande gällde dock den fria nordiska arbetsmarknaden. Nära anhöriga, till redan i Sverige boende invandrare, fick tillstånd att komma liksom flyktingar enligt bestämda regler (Heyman, 1983:14-15).

I och med att invandrarutredningens (tillsattes 1968) huvudbetänkande lades fram 1974 inleddes den tredje perioden. En bestämd invandringspolitik var periodens utmärkande drag. Ett år senare antog riksdagen enhälligt riktlinjer för invandrapolitiken. Riktlinjerna utgick ifrån en pluralistisk ideologi och syftade till en tillämpning av integrationspolitik (Soydan, 1995:157-162).

2.2 Fakta om föräldrarnas hemländer

2.2.1 Slovenien

Fram till 1991 ingick Slovenien i Jugoslavien. Landet blev internationellt erkänt 1992.

Som ett resultat av efterkrigstidens emigration bor det cirka 70 000 slovener i Västeuropa, framförallt i Tyskland men också i Sverige. Slovenska är ett sydslaviskt språk som med påtagliga dialektala differenser talas av alla slovener. Slovenerna tillhör den romersk-katolska kyrkan .

Slovenerna började invandra till Sverige strax efter andra världskriget. Invandringen ökade under 1950- och 1960-talet efter att ett avtal om arbetskraftsöverföring slöts mellan Sverige

och Jugoslavien. Endast en mindre del av de slovener som invandrat till Sverige har kommit via organiserade kontakter mellan ländernas arbetsmarknadsmyndigheter.

De slovener som finns i Sverige idag kom huvudsakligen under åren 1965-1975. Antalet slovener i Sverige kan uppskattas till omkring 5 000, om man räknar med personer som idag är svenska medborgare, exklusive andra generationens slovener (Invandringens encyklopedi, 2000).

2.2.2 Makedonien

Det område som traditionellt går under namnet Makedonien ligger idag inom tre stater: det så kallade Pirin Makedonien i Bulgarien, det Egeiska Makedonien i Grekland samt Vardar Makedonien i före detta Jugoslavien. Endast i det senare området har Makedonien erkänts som nation. Majoriteten av befolkningen är ortodox kristna. Makedonien är sedan gammalt ett utvandringsland. Sedan mitten av sextioalet har Makedonien berörts av efterkrigstidens stora arbetskraftsutvandring. De flesta är bosatta i Tyskland, men även i Sverige finns en relativt stor grupp makedonier, uppskattningsvis 6 000 (ibid.).

2.2.3 Grekland

Den stora utvandringsvågen till Västeuropas industriländer inleddes i början av 1960-talet. Mellan 1960- och 1970 lär över 900 000 greker ha sökt arbete utomlands. Militärkuppen i Grekland 1967 föranledde ännu en utvandringsvåg. I detta fall rörde det sig om politiskt aktiva som lämnade Grekland för att söka politisk asyl i andra länder, däribland Sverige. Invandring av grekisk arbetskraft till Sverige inleddes i stor skala i början av 1960-talet. Arbetskraftsrekrytering på svenskt initiativ genomfördes i början av 1960-talet. Samtidigt skedde en spontan arbetskraftsinvandring som nådde sin kulmen omkring 1970.

I dag lever omkring 20 000 personer av grekisk härkomst i Sverige. Merparten av dessa kom till Sverige under åren 1965-1970. Under 1980-talet valde många greker att återvända till hemlandet. Arbetskraftsinvandrare har ofta betraktat vistelsen i Sverige som temporär och många har därför försökt att återvända till Grekland. Cirka 97% av befolkningen är grekisk-ortodoxa och modersmålet är grekiska (ibid.).

2.2.4 Palestina/Israel

Palestinierna är de araber som levde i det brittiska Palestinamandatet före 1948 samt ättlingarna till dessa. Idag finns det sju miljoner Palestinier. I Sverige finns uppskattningsvis 6-7 000 palestinier

Palestinier finns i Jordanien, där de utgör 70 procent av statens invånare, Libanon, Kuwait, Syrien, Saudiarabien samt i andra Gulfstater som t.ex. Saudiarabien. Att vara flykting utgör en central del i palestiniernas moderna historia. Den palestinska flyktingsituation har uppstått som en följd av 1947-48 års krig.

Den palestinska flyktingsituationen har bestått sedan 1948. Mer än 300 000 palestinier beräknas exempelvis ha flytt från Västbanken till Jordanien under junikriget 1967. Den första större invandringsvågen till Sverige skedde från Jordanien under 1970-talets början. Omfattande grupper har senare kommit från Syrien och Libanon. Palestinier är antingen muslimer eller kristna (Invandringens encyklopedi, 2000).

2.3 Begrepp och förklaringar

2.3.1 ”Invandrare” och ”andra generationens invandrare”.

Ordet invandrare betecknar en person som flyttat från ett land till ett annat land för att bosätta sig där för en längre tid eller permanent.

En utlänning är en person som kommer från utlandet, d.v.s. från ett annat land än just det som vederbörande nu relateras till. Personen har inte svenskt medborgarskap och förväntas återvända till sitt ursprungliga hemland i framtiden. I slutet av 1960-talet introducerades begreppet ”invandrare” som ersättning för det negativt laddade ordet utlänning. Under senare år har dock även termen invandrare blivit föremål för en kritisk omvärdering.

Statistiska centralbyrån och Statens invandrarverk utarbetade 1996 en ny terminologi som ersättning för begreppet ”invandrare” i den offentliga statistiken. Man ville skilja mellan födelseland (det land där individen socialiserats under barn- och ungdomsåren), medborgarskap (statsanknytning) och föräldrarnas födelseland (ärvt medborgarskap) (SoS-rapport.1996:6 s 98-100).

År 1998 beslutade regeringen att inom Regeringskansliet tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet ”invandrare” (i författningar som har utfärdats av regeringen och i myndigheters verksamhet).

I augusti 1999 överlämnade arbetsgruppen delrapporten ”Begreppet invandrare – användning i lagar och förordningar” (Ds 1999:48).

Arbetsgruppen drog bl.a. följande slutsatser:

- ”Begreppet ”invandrare” bör aldrig användas som en beteckning på personer som är födda i Sverige.
- Personer som själva är födda i Sverige men med minst en utrikes född förälder kallas ofta för andra generationens invandrare. Detta är rent språkligt ologiskt. De personer som avses har ju inte invandrat själva och kan således inte heller vara ”invandrare”. Redan av detta skäl bör begreppet ”andra generationens invandrare” och liknande begrepp undvikas” (Ds 1999:48 s 49).

Begreppen ”personer med invandrarbakgrund” och ”barn till invandrare” kan med fördel användas, i stället för ”andra generationens invandrare”, då de fokuserar på de aktuella personernas eller deras föräldrars bakgrund som invandrare.

Även begreppet ”personer med utländsk bakgrund” har diskuterats. Arbetsgruppen vill betona att det faktum att en person har utländsk bakgrund inte utgör hinder för att personen också har svensk bakgrund (Ds 1999:48 s 50).

Som vi har förklarat i inledningen använder vi oss av begreppet ”andra generationens invandrare” för att underlätta för läsaren och oss själva. Anledningen är att under arbetets gång har vi stött på olika definitioner på detta begrepp. Den litteraturen vi har nyttjat oss av använder inte de nya begreppen ”personer med invandrarbakgrund” eller ”barn till invandrare”. Vi hoppas att man i framtiden frångår begreppet ”andra generationens invandrare” och att det kommer litteratur som använder den riktiga benämningen.

2.3.2 Tvåspråkighet

Tvåspråkighet är användning eller behärskning av två språk. Tvåspråkigheten kan gälla individer eller samhällen. Det finns ingen allmän etablerad definition av tvåspråkighet. I en snäv användning av benämningen avses med tvåspråkiga endast individer som behärskar båda språken lika väl som enspråkiga i respektive språk.

Denna betydelse av termen är utbredd i icke-vetenskapliga sammanhang. I en mycket bred betydelse motsvarar tvåspråkighet alla nivåer av behärskning av mer än ett språk. Om båda språken lärs in samtidigt från spädbarnsålder talar man om simultan tvåspråkighet. Termen

successiv tvåspråkighet innebär att ett andra språk lärs in först sedan det första blivit etablerat (Invandringens encyklopedi). För att underlätta tvåspråkighet, för barn med invandrarbakgrund, finns det möjligheter att få modersmålsundervisning i skolorna.

2.3.3 Modersmålsundervisning/Hemspråksundervisning

Idag när barn till invandrarföräldrar får språkundervisning sker detta under benämningen modersmålsundervisning. Fram till för några år sedan var benämningen hemspråksundervisning. Det innebär att när våra intervjupersoner gick i skolan och lärde sig föräldrarnas modersmål så hette det hemspråksundervisning.

Modersmålsundervisning är skolundervisning i invandrar- och minoritetselevers modersmål. Sedan 1968 har invandrarelever i det allmänna skolväsendet möjlighet att få undervisning i sitt modersmål. Den s.k. hemspråksreformen 1976 och 1977 innebar att kommunerna fick skyldighet att anordna modersmålsundervisning i grundskolan och gymnasieskolan. Samtidigt infördes hemspråkslärarutbildning inom högskolan (Heyman, 1983: 46).

Syftet med modersmålsundervisningen är att elever med annat modersmål än det svenska skall kunna vidmakthålla och utveckla kunskaper i det språk de använder i sin dagliga miljö för att därigenom få möjlighet att utveckla en aktiv tvåspråkighet. Syftet är även att stärka inte bara elevernas språkliga identitet utan också deras kulturella identitet. Genom modersmålsundervisningen skall elevernas emotionella och intellektuella utveckling främjas liksom deras delaktighet i olika kulturer (Enström, 1987: 207).

Modersmålsundervisning i grundskolan och gymnasieskolan består dels av undervisning i modersmål som ämne, dels av studiehandledning på modersmålet i andra ämnen. Barn har rätt till modersmålsundervisning om en eller båda vårdnadshavarna använder språket i sitt dagliga umgänge med barnet. Modersmålsundervisningen är frivillig men studiehandledning skall alltid ges till den som behöver det. Enligt kursplanen för modersmålsundervisningen i grundskolan kan ämnet läsas antingen som språkval eller som elevens val. Det kan också läsas utanför timplansbunden tid. Det innebär att eleverna har möjlighet att läsa sitt modersmål utan att gå miste om en annan undervisning (ibid.).

2.3.4 Kultur

Det är svårt att redogöra för en generell definition av kulturbegreppet. Olika författare har definierat kultur på olika sätt. Enligt Al- Baldawi (1998:147-149) är kultur ”summan av genom livet inlärd normer och traditioner som dominerar och utvecklas genom historien hos

en nation eller folkgrupp". I sin definition försöker Al- Baldawi betona två viktiga aspekter av kulturbegreppet. Det första är att kultur består av normer, traditioner och seder som inmatas i individen från födseln som ett arv från omvärlden. Det är i en inlärningsprocess som dessa normer, traditioner och seder inrotas i individen. Kultur definieras som en inlärningsprocess. Detta innebär att det inte finns några kulturer som är rätt eller fel. Det är upp till individen att genom att studera andras kulturer sortera ut de traditioner som man vill behålla. Trots detta är det svårt att sortera bort de normer, traditioner och seder som dominerar om individen fortsätter att leva i det samhälle som han/hon fötts och vuxit upp i och detta kan leda till djupa konflikter med omvärlden. Ett godkännande av alla dessa normer, traditioner och seder ger individen social styrka och legitimitet (Al- Baldawi, 1998: 147-149).

Al- Baldawi betonar även att det inte finns statiska kulturer. Det betyder att normer, kultur och traditioner påverkas av en rörlig utveckling där en del traditioner tas bort, andra stärks samt att det skapas nya traditioner ju mer människan öppnar sig mot andras kulturer. Faktorer som t.ex. det geografiska och klimatiska läget, social och ekonomisk utveckling eller religion kan påverka kulturens innehåll. Religion i sig kan inte vara en kultur. Religion är en av de faktorer som kan påverka traditioner och kulturer. Al- Baldawi menar att kulturen medvetet eller omedvetet styr och kontrollerar vårt sätt att leva, kommunicera och arbeta. Detta innebär att kulturen fastställer vissa ramar och regler som präglar vår livsstil som individer eller som grupper. I varje kultur finns en rad olika koder som ofta är oskrivna och som förs vidare från generation till generation (ibid.).

2.3.5 Integration

Ordet *integer* betyder på latin bl.a. "oförminskad", "hel", "oskadd", verbet *integrare*, "att fullborda"; "att fullständiggöra", *integratio* "återupprättande av ett tidigare (fullkomligt) tillstånd", "förnyelse".

I sociologiska sammanhang används integration dels om sådana strukturer av social samvaro som gör deltagarna till delar i en helhet, dels om själva detta tillstånd i dess helhet. Beroende på om denna helhet är väl sammanhållen eller lös, talar man om hög eller låg grad av integration

En viss grad av social integration är nödvändig för människan som individ. Människans känslor, behov och tankar måste förmedlas, fördjupas och bekräftas av andra människors känslor, behov och tankar. Inträffar inte detta, går människan under, blir sinnesförvirrad,

o.s.v. *Socialitet* är följaktligen ett väsensdrag hos människan som sådan. För att inte förlora sin mänsklighet måste varje människa ingå som en del av en samhällelig helhet. Desintegration utgör därför i sig själv en fara, såväl för den enskilde individen som för helheten (Österberg, 1991: 27).

Integration är ett nyckelbegrepp i svenskt demokratiarbete och har varit vägledande i bl.a. invandrapolitiken. Den officiella grunden har varit en humanistisk människosyn med betoning på jämlikhet, rätten till frihet och självbestämmande. Varje människa är unik, med ett icke-förhandlingsbart värde oavsett hennes yttre förhållande, kulturella, religiösa, etniska och språkliga hemvist. Dessa ideal handlar om respekten för människan. Integration handlar om att ömsesidigt och jämbördigt ge plats åt varandra (Ritzén, 1998:181). Men integration har ofta även använts i samhällsdebatten. Det används för att beteckna olika förhållanden som delvis sammanhänger med varandra. Begreppet integration syftar på förhållandet mellan en helhet och dess delar. Integration sägs existera när delarna står i samklang med helheten. Vidare används det om såväl samhället som helhet som om individer och grupper.

Begreppet har även kommit att förknippas med frågan om delaktigheten i samhällsgemenskapen för kulturella och etniska minoriteter, framför allt utrikes födda och deras barn. Integration uppfattas som en möjlighet för etniska minoritetsgrupper att bevara sin kulturella särprägel samtidigt som grupperna införlivas i majoritetssamhället. Begreppet kan likaså beteckna den process genom vilken etniska och kulturella minoriteter inlemmas i samhället (SoS-rapport 1999:6 s. 53-56).

2.4 Tidigare undersökningar

”Turkiska flickor- andra generationen invandrare” är en rapport från dåvarande Statens invandrarverk, av Aylan Yazgan (1983). Undersökningen handlar om andra generationens turkiska tonårsflickors beteende och attityder inom vissa områden som bostadsförhållanden, klädsel, språk, utbildning, umgänge, fritidssysselsättning och framtidsplaner.

Undersökningen är baserad på ett urval från områdena Fittja/Alby och Sollentuna Upplands Väsby. Yazgan har intervjuat 30 flickor som är mellan 13- 16 år och som har bott längre än tio år i Sverige.

Resultatet visar att andra generationens turkiska flickor lever i en konfliktsituation där de påverkas från två samhällen och normsystem. Deras beteende styrs av de turkiska traditionella

normerna fastän deras attityder tenderar att följa det svenska samhällets normer och värderingar.

De turkiska normerna dominerar andra generationens beteende i varierande grad beroende på föräldrarnas ursprungsförhållanden. Flickornas attityder oavsett deras bakgrundsförhållande närmar sig det svenska samhällets och den svenska kulturens normer och värderingar. Flickorna tänker och känner som sina svenska kamrater. De har tagit del av de värden det svenska samhället presenterar på de allra flesta områden.

Undersökningsresultat visar även att deras klädsel är långt ifrån traditionell och den närmar sig den svenska. De talar också mycket bättre svenska än vad den första generationen gör. Flickorna har inte bara kontakt med landsmän utan de har även blandade kontakter.

Undersökningen "Nybyggarna i Sverige- Italienare och greker i Borås" utfördes av Ulla- Britt Engelbrektsson (1987) vid socialantropologiska institutionen, vid Göteborgs universitet.

I denna uppsats visar Engelbrektsson hur olika två invandringskategoriers existenser kan vara utformade. Italienarna är synnerligen Sverigeorienterade, medan grekerna på ett helt annat sätt bygger upp ett säreniskt sammanhang.

Grekerna kom främst genom kedjemigration. Barn och ungdomar med italiensk respektive grekiskt ursprung växte upp i invandrarförhållanden med mycket stora skillnader. Andra generationens italienare har ingen lokal etnisk grupp att falla tillbaka på eller inlemmas i. Detta finns för den andra generationens greker. Medan en stor del av andra generationens italienare enbart har en förälder av italienskt ursprung har så gott som samtliga grekiska ungdomar en hel grekisk föräldraförankring.

Engelbrektsson visar hur detta slår igenom i andra generationens syn på sig själv. En annan iakttagelse är skillnaderna mellan familjer med två invandrade föräldrar och familjer med en Sverige- född förälder.

Fuat Deniz och Antonios Perdikaris utförde en studie om hur assyriska ungdomar, som andra generationens invandrare i Sverige, upplever och hanterar sin livssituation. Resultatet redovisas i boken "Ett liv mellan två världar" (2000). Deniz och Perdikaris fann att ungdomarna lever i en omgivning där svenska värderingar, normer och levnadssätt existerar sida vid sida med hemlandets värderingar, normer och levnadssätt. Ungdomarna är väl medvetna om sin konfrontation, om sin livssituation mellan två olika kulturella system och de försöker och strävar efter att skapa en förening av de två kulturena de lever i. De försöker ta det bästa i varje kultur dock har ungdomarna svårigheter med att förena dessa bl.a. på grund

av det stora avstånd som finns mellan kulturerna. Ungdomarna känner samhörighet med "det svenska" - de kan språket flytande, är uppväxta i landet, tänker som svenskar o.s.v. De tar åt sig när svenskar handlar mot dem på ett sådant sätt att ungdomarna uppfattar att de inte riktigt hör till det svenska sammanhanget. De upplever detta som en stor orättvisa.

I undersökningen framkommer det att ungdomarna har "en identitet" som är gångbar både i hemmet och i samhället. Det framkommer inte att de delar upp sig i två olika jag – i två olika identiteter, en i hemmet och en bland svenska kamrater. Däremot består ungdomarnas identitet, deras jag, delvis av en svensk och delvis av en assyrisk del. Ungdomarna har en slags integrerad dubbelidentitet, som är uppbyggd och formad av två världar.

En liknande undersökning "Andra generationens invandrare eller första generationens svenskar" (1997) utfördes av Jonas Stier.

Stiers studie gick ut på att undersöka om det fanns någon rimlighet i att "de som lever i två kulturer" har problem som bl.a. tar sig uttryck i "anpassningssvårigheter", "otillräckliga färdigheter i det svenska språket" samt olika typer av identitetskonflikter. Urvalet bestod av sexton andra generationens invandrare av olika etnisk och kulturell härkomst.

Även denna studie visade att majoriteten av de intervjuade identifierade sig med det som definieras som "typiskt svensk" och de levde i många avseende ett "svenssonliv". De kände dock på samma gång att de hade förmånen av att vara en del av två kulturer.

Flera av de intervjuade hade upplevt att människor utgått från att de inte kunde tala eller skriva svenska "bra nog" och att de blev "dömda" på grund av sitt (utländska) utseende eller efternamn. Alla ansåg att det varit svårt att leva "i" eller "med" två kulturer samtidigt, framför allt när de var yngre. Några hade då revolterat mot föräldrarna och den kultur som de ansågs representera. Vid vuxen ålder har man dock accepterat vem man är och insett att "man kan vara både och". Stier konstaterar att intervjupersonerna känner att de lever "med" och "i" två olika kulturer utan att detta upplevs som ett problem på ett personligt plan. Men de hävdar samstämmigt: "att idag är det inte något positivt, i andras ögon, att vara invandrare i Sverige."

Sally Boyds doktorsavhandling "Den andra generationens språkliga situation" (1987) var den första som tog fasta på att undersöka vilka andra generationens språkvanor var.

En utmärkande observation i Boyds avhandling, var hur det svenska språket tränger in i invandrades språkvanor. Till och med i familjer, med två utlandsfödda föräldrar från samma land, är det svenska språket i många fall ett sätt att kommunicera mellan familjemedlemmar.

Ungdomarna använder minoritetsspråket huvudsakligen i samtal med sina föräldrar och med andra föräldragenerationer. De talar svenska med sina jämnåriga, både med syskon och kamrater. Kamraternas roll betyder en del när andra generationens invandrare utvecklar tvåspråkighet. Boyd menar att så länge som kamratkretsarna består av tvåspråkiga och enspråkiga svenska barn förblir svenskan det enda naturliga umgängesspråket bland kamraterna.

Boyd menar att en snabb språklig assimilation på samhällsplanet innebär att en språklig resurs, i form av ett stort antal människor med bra kunskaper både i svenska och i ett annat språk, går mer eller mindre förlorad. Om de språkliga minoritetsgrupperna i synnerhet består av invandrarna själva d.v.s. ”den första generationen”, medan barnen är språkligt assimilerade, så försvårar detta också situationen för nyanlända invandrare.

2.5 Teoretiska utgångspunkter

Vi utgår framför allt från Erik H. Erikson, Pierre Bourdieu och Nader Ahmadi. Socialpsykologen Erikson, som lanserade det moderna identitetsbegreppet anser vi vara lämplig när det gäller att förklara identitetsbegreppet. Hans teori inbegriper även individens identitetsutveckling som vuxen. Han menar att forandet av identiteten fortgår under individens livstid. Även Ahmadi, fil. dr. i sociologi, menar att våra identiteter utgör, med Bourdieus terminologi, en del av vårt symboliska kapital. Bourdieu är professor i sociologi och vi anser att hans teori är betydelsefull när man ska skriva om språkets värde.

2.5.1 Identitet

2.5.1.1 Hur identitet uppstår och vart den leder

Enligt Erikson går identitetsbildningen under ungdomstiden ut på att definiera sig själv som en unik varelse och att utveckla en identitet. Det sker dels genom att foga samman de tidigare barnidentiteterna, dels genom att skapa en ny vuxenidentitet. Sökandet efter en identitet är ett grundläggande mänskligt behov, ett behov som är lika viktigt som mat, säkerhet och sexuell tillfredställelse (Hwang & Nilsson, 1998:45).

Identitetsbegreppet har sin grund i psykoanalysen och det freudianska begreppet ”identifikation”, där identitet företrädesvis ses som en egenskap hos personen. Freuds identitetsbegrepp bygger på att människans identitet är den samma livet igenom trots de inre och yttre förändringar som han/hon genomgår. Erikson kritiserade det freudianska begreppets inskränktheter (Brante, 1998:125). Han hävdade, till skillnad från Freud, att sociala krav och mönster har ett avgörande inflytande på barnets psykiska utveckling. Han indelar barnets utveckling i olika ”kriser” (utvecklingsfaser) och studerar identitetsutvecklingen utifrån de specifika krav och förväntningar som varje kris ställer. Det är under puberteten och framåt som uppmärksamheten kretsar kring frågorna om vem jag är och vem jag skulle kunna vara. Personlig identitet är viktigt i denna fas/kris. En positiv lösning på kriser innebär att individen kan integrera erfarenheter från tidigare faser till en stabil helhetsbild, som ska utgöra basen för den vuxna identiteten (Hwang & Nilsson, 1998:45).

Enligt Erikson skapas människans identitet i sociala relationer. Det är genom den sociala interaktionen som barnets bild av sig själv växer fram. Det är genom föräldrarnas bemötande och genom de beskrivningar som de gör av barnet, som så småningom bildar barnets identitet (Deniz & Perdikaris, 2000:42).

Identiteten har både objektiva och subjektiva aspekter, menar Erikson. Den objektiva sidan kan förenklat ses som kännetecken stipulerade av andra. Dessa kännetecken syftar inte bara på yttre attribut (kön, ålder, etniskt ursprung o.s.v.), de innehåller även hypoteser eller tillskrivningar av inre egenskaper, såsom karaktär, personlighetsegenskaper och handlingsmotiv. Den subjektiva sidan av identiteten är en inre scen där både jag själv, ”de andra” och världen framträder. Denna sida syftar på individens självuppfattning och självbild, d.v.s. identiteten inför sig själv (Lange & Westin, 1981:184-185).

Enligt Ahmadi, handlar frågan ”vem är du” mindre om den tillfrågades person än om en utredning om dennes rätt att vara i ett visst sammanhang. För Ahmadi har identiteten att göra med rätten att befinna sig på en särskild plats vid en viss tidpunkt. Identiteten ger tillgång till de koder som är nödvändiga för tillträde till vissa områden – identiteten blir ett medel för att få tillgång till de resurser som är förbundna med dessa områden. Genom att hänvisa till sin identitet gör individen anspråk på de privilegier eller resurser som anses vara hopkopplade med denna identitet. Individen får härmed rätt att befinna sig i de relationer som identiteten ger rättigheten till. ”Den andre” kan dock använda identitet som ett medel för att kontrollera individens berättigande till de privilegier eller resurser som han/hon är i åtnjutande av.

Ahmadi menar att våra identiteter utgör, med Bourdieus terminologi, en del av vårt symboliska kapital. Det symboliska kapitalet är de symboler och attribut som individen måste kunna behärska och känna till för att ständigt kunna uttrycka sin tillhörighet och konkurrensförmåga (Carle, 1998:406). En viktig fråga blir då: "Vilken nytta har jag av att ha en viss identitet? Vad är det jag vill uppnå med min identitet?"

Kulturell identitet är inte eftertraktad i de kontexter där denna identitet inte åstadkommer någon nytta för sin innehavare. För många invandrare blir det därför viktigt att i vissa situationer hävda sin nya identitet, d.v.s. den de nu har och som är sammankopplat med det nya landet och i vissa andra situationer utgå från sin gamla identitet från hemlandet (Ahmadi, 2000:172-173).

2.5.1.2 Identitet och integration

Integration handlar om, enligt Ahmadi, ett tillstånd som har att göra med individens subjektiva upplevelse av tillhörighet. Identitet och integration har ett direkt samband med varandra. För att kunna integreras måste individen få en viss uppfattning om det sammanhang i vilket integrationen ska ske. Här syftar Ahmadi på sammanhanget i dess helhet vilket inkluderar både aktör (er), struktur (er) och tid. Som en nödvändig del av integrationen måste individen också ha en uppfattning om det egna jagets tillstånd. Identitetsuppfattningen förvandlas därför till integrationens grundfråga. I en tid av föränderliga och flyktiga identiteter förvandlas även integrationen till ett kortsiktigt projekt. Att vara integrerad innebär att känna sig delaktig i det spel som äger rum för ögonblicket. I detta sammanhang blir inte integrationen absolut och definitiv, eftersom verkligheten och identiteten inte är definitiva och absoluta (Ahmadi, 2000: 172- 176).

Ett hinder för integration är en ständig uppdelning av människor i olika kategorier av kulturella och etniska grupper. Enligt Ahmadi kan integration vara ett möjligt projekt om vi låter bli att ha den kulturella identitetens gränslöshet som utgångspunkt och i stället betonar varje individs subjektiva självidentifikation. När samhörigheten inte grundas på en specifik kulturell identitet utan ses som förgänglig, valbar och obeständig, är det lättare att låta sig integreras med varandra (ibid.).

2.5.2 Språket och samhället

Många menar att språket är människans främsta kommunikationsmedel. Det är ett verktyg för den individ som vill uttrycka något för någon annan än sig själv (Berg, 1975: 73).

Språket är den viktigaste byggstenen och kulturfaktorn som ger människor en identitet. Man ställer ofta frågan vem är du och får ett svar som har med modersmålet att göra. Språket är sammanvävt med den etniska identiteten (Stojanovic, 1994:295). I Bourdieus teori är en väsentlig tanke att individens handlingar alltid är sociala och kollektiva till sin karaktär. Genom att individen befinner sig i och deltar i olika sociala miljöer tillskriver han/hon sig olika sätt att agera och förhålla sig på. Eftersom en individ under sitt liv kan leva i och möta många olika sociala miljöer, blir individens sätt att agera och förhålla sig på format av de skilda erfarenheter han/hon fått i olika miljöer under sitt liv. Vad individen då gör är att han/hon tillägnar sig en habitus (Carle, 1998:404).

Bourdieu har utvecklat begrepp om olika kapital. Ett socialt kapital kan vara en tillgång som en individ har tack vare sin sociala bakgrund. Det kulturella kapitalet är det som individen tillägnar sig genom utbildning och behärskan av kulturens olika fasetter. Det symboliska kapitalet är de symboler och attribut som individen måste kunna behärska och känna till för att ständigt kunna uttrycka sin tillhörighet och konkurrensförmåga (Carle, 1998:406).

Bourdieu betonar även språkets sociala karaktär, han menar att språk är en fråga om praktiska funktioner. Detta är ett relativistiskt synsätt då olikartade miljöer representerar olika språk. Det habitus individen föds in i är en språklig gemenskap och den sätter sin prägel på individen. Individens inrotade synsätt och livsmönster kommer till uttryck i ett språkligt vedertaget bruk (Moe, 1995:172-173).

2.5.2.1 Språk och integration

Enligt Wilfridsson (1982:75) har språket en viktig roll i integreringsprocessen eftersom individen genom språket kan få del av det omgivande samhällets värderingar och enligt dessa värderingar bygga upp sin identitet.

I princip finns det inte någon som har ett dåligt språk enligt Bourdieu, språket blir dåligt när det brukas som ett medel för att skapa och befästa olikhet och dominans (Moe, 1995: 174).

De flesta lingvistiska beteenden kan inte förstås utan kunskap om den situation i vilken händelsen sker. En individs lingvistiska kompetens måste bedömas utifrån den situation, där kommunikationen äger rum. Det är inte tillräckligt att tala ett språk grammatiskt perfekt. I

speciella situationer räcker det inte heller att kunna mekaniskt uttala ord på ett felfritt sätt. Individen måste vara kapabel att läsa situationen i vilken kommunikation ska ske. Vilket språk kräver situationen? Bourdieu kallar denna situation för den lingvistiska marknaden. Ett bestämt sorts språk kan ha ett högt värde på en lingvistisk marknad, men vara värdelöst på en marknad, där språket inte passar in. Bourdieu talar om lingvistiskt kapital. Det innebär att genom lingvistisk kapital, kan individens sätt att tala skapa vinster. Genom uppväxt i passande miljö kan individen tillägna sig ett språkbruk hos en socialt definierad grupp, som ger ett högt lingvistiskt kapital. Det är detta kapital som bestämmer en lingvistisk produkts värde på marknaden (Bourdieu, 1991:141-142).

I samhällen med både majoritetsspråk och minoritetsspråk finns det samband mellan politisk dominans och bildandet av lingvistiska priser. Det språk som är det mest framträdande bestämmer de lagar som styr värdet på den lingvistiska marknaden. Behärskar man majoritetsspråket har man ett lingvistiskt kapital. Ett lingvistiskt samspel mellan två personer kännetecknas alltid av att det i fortsättningen handlar om kommunikation mellan två grupper (ibid.).

2.5.2.2 Språk och identitet

Av alla etniska markörer är språket den mest framträdande. Efter de tidiga ungdomsåren är det praktiskt taget omöjligt att tillägna sig ett nytt språk utan att det hörs i talet. Språket är den egna kulturens allra främsta "väv", det ger styrka åt den etniska identiteten och det har en djup emotionell betydelse för banden inom den primära familjegruppen. Samtidigt är språket den främsta sammanhållande länken inom en etnisk grupp (Lange & Westin, 1981:326).

2.6 Presentation av intervjupersoner

2.6.1 Introduktion:

Anna är 32 år gammal. Hennes föräldrar kommer från Makedonien. Hennes föräldrar kom till Sverige, i mitten på 1960-talet, som arbetskraftsinvandrare. Båda föräldrarna har folkskoleutbildning i hemlandet. Även hennes man kommer från Makedonien, de har två döttrar och familjen bor i Skåne. Anna är utbildad civilekonom och arbetar på ett

bemanningsföretag. Hon pratar svenska och makedonska. En del av hennes släkt bor i Sverige. Religion: Ortodox kristen.

Bilal är 18 år gammal. Hans föräldrar kommer från Palestina. Mamman kom som liten till Sverige och pappan kom på 1980-talet för att gifta sig med mamman. Pappan har gått i grundskola i hemlandet och arbetar idag som receptionist. Mamman arbetar som tolk. Bilal är gymnasiestudent. Talar svenska och arabiska. Morföräldrarna bor i Sverige och kom till Sverige på 1960-talet som arbetskraftsinvandrare. Bilal, hans mammas och syskon bor Skåne. Hans pappa bor utomlands. Religion: Islam

Fatima är 29 år gammal. Hennes föräldrar kommer från Palestina. Föräldrarna flydde från Palestina till grannlandet Jordanien under kriget. På slutet av 1960-talet kom de till Sverige för att arbeta. Pappan har officersutbildning och mamman har gått i grundskola i Jordanien. Idag arbetar båda föräldrarna i en kiosk som de själva äger. Fatima är gift sedan elva år med en man från Palestina, de har två barn och familjen bor i Skåne. Fatima har arbetat inom servicebranschen men läser nu till matematiklärare på högskola. Talar svenska, engelska och arabiska. Fatimas släktingar på hennes fars sida bor i Sverige och det gör även hennes syskon. Religion: Islam men inte praktiserande.

Mona är 23 år gammal. Hennes föräldrar kommer från Syrien. Pappans släkt flydde till Syrien under kriget. Mamman är född i Syrien men är palestiniere. Pappan kom som arbetskraftsinvandrare till Sverige på 1960-talet men reste tillbaka till Syrien och gifte sig med Monas mamma. Båda kom till Sverige 1972. Idag arbetar pappan som svetsare. Mamman arbetade som hemspråklärare på 1980-talet men arbetar i dag som tolk. Mona har läst gymnasieutbildning handel och administration, arbetar i dag i sin mors affär. Talar svenska och arabiska. Av Monas släkt är det bara hennes föräldrar och syskon som bor i Sverige. Mona bor i Skåne. Religion: Islam men inte praktiserande.

Ali är 18 år gammal. Alis pappa kommer från Palestina och Alis mamma kommer från Sverige. Pappan kom till Sverige, för cirka 35 år sedan, för att utbilda sig till ekonom. Mamman är utbildad sjuksköterska men arbetar som lärare. Alis föräldrar träffades i Sverige. Ali läser sista året på naturvetenskapliga programmet på gymnasiet. Talar svenska, förstår och kan tala lite arabiska men kan inte tala flytande. Bor i Skåne med sina föräldrar och syskon.

Alis mammas släkt bor i Sverige men på pappans sida är det bara Alis pappas kusin och hans fru och barn som bor i Sverige. Religion: Islam men inte praktiserande

Tina är 20 år gammal. Hennes föräldrar kommer från Grekland. Föräldrarna kom till Sverige på 1970-talet. De kom först till norra Sverige där de båda fick arbete. Flyttade sen till Skåne strax innan Tina föddes. Tina bor med sina föräldrar. Pappan är bagare, med eget bageri, och mamman arbetar också där. Tina gick ut gymnasiet i fjol, har nu tagit ett sabbatsår och arbetar i sin pappas bageri som biträde. Tänker dock söka "vidare" och planerar att studera till bildpedagog. Talar svenska och lite grekiska. Det är bara Tina, hennes föräldrar, syskon och en kusin som bor i Sverige. Annan släkt, som bott här tidigare, har flyttat tillbaka till Grekland eller till andra delar av världen. Religion: Grekisk ortodox kristen.

Marcus är 21 år gammal. Hans föräldrar kommer från Slovenien. Föräldrarna kom till Sverige på 1970-talet och anledningen var att det fanns arbete här. Sverige ville ha arbetskraft "utifrån" (Sverige gjorde reklam för jobben i Slovenien) och föräldrarna bestämde sig för att flytta hit för att arbeta här i tre år. Föräldrarna beslutade sig för att stanna i Sverige när Marcus föddes. Pappan har ingen specifik utbildning, han arbetar på fabrik och mamman arbetar som undersköterska. Marcus har bott i Skåne i hela sitt liv. Idag studerar han kemiteknik på högskola. Talar svenska och slovenska flytande. Marcus har en mycket stor släkt men det är bara morföräldrarna och en morbror som bor i Sverige. Marcus föräldrar är katoliker. Religion: "tror inte på någonting" – tror på vetenskapen.

Pia är 31 år gammal. Hennes föräldrar kommer från Grekland. De kom hit för att "samla lite pengar" och sedan flytta hem igen men de är fortfarande kvar i Sverige. De har inte någon speciell utbildning förutom grundskola. Pia har läst treårig gymnasieutbildning och en ettårig turistutbildning. Arbetar för tillfället som receptionist. Pia bor i Skåne. Talar svenska, grekiska, engelska, tyska och franska. Hennes föräldrar är pensionärer, de bor halva året i Sverige och halva året i Grekland. Pias mammas släkt (två bröder) bor i Sverige och Pias pappas släkt (två farbröder och en faster) bor i Grekland. Religion: Grekisk ortodox men inte praktiserande.

2.7 Presentation av intervjuer

Vid bearbetning av det insamlade intervjumaterialet har vi valt att redovisa resultatet under två huvudkategorier Identitet och Språk och samhälle, samt tolv subteman. Syftet med den första kategorin Identitet, är att belysa identiteten och den dubbla tillhörigheten hos våra intervjupersoner. Den andra kategorin Språk och samhälle, belyser hur våra intervjupersoner som är tvåspråkiga, har ett annorlunda namn och traditioner från föräldrarnas hemland, blir behandlade av samhället och hur deras reaktioner är gentemot den omgivning de befinner sig i.

Vi kommer att illustrera en del intervjumaterial med hjälp av citat för att belysa resultaten tydligare. En fördel med att ställa intervjufrågorna direkt till personerna är att vi på så sätt även fått ta del av deras reaktioner på frågorna vi ställt. Vi har kunnat uppmärksamma deras tvekan och även den förvirring, som ibland uppstått när man inte varit säker på sitt svar. En del har varit mycket bestämda i sina uttalande, andra har tänkt efter länge. Att man "tvekar" kan innebära att man inte vet var man står, att man egentligen inte vet var man hör hemma. Det kan även innebära att man egentligen aldrig funderat på var man hör hemma.

2.7.1 Identitet

2.7.1.1 Umgängeskretsen

Vi ställde frågan om hur våra intervjupersoners umgängeskrets ser ut. Vi ville veta om man umgicks med svenskar eller med personer som har invandrarbakgrund. Svaren var mycket varierande.

Tre av intervjupersonerna umgås bara med svenskar, då de tycker att det är det bästa umgänget och att de trivs bäst med dem. Marcus berättade om när han gick på högstadiet, så var invandrarungdomarna bråkiga och struntade i skolan. Därför var det mycket roligare att umgås med de svenskar som tog skolan på allvar. En annan av intervjupersonerna, Mona, umgicks också mest med svenskar under sin skoltid men idag består umgängeskretsen mest av invandrare. Orsaken är att hon tycker att invandrare förstår varandra lite bättre. Bilal tycker likadant. Han umgås med både svenskar och invandrare men har "djupare" kontakt med invandrare. Bilal säger: *"/.../ det kan oftast bero på att vi har samma trosbekännelse och att vi känner stöd hos varandra mer än vad jag gör hos andra svenskar."*

Andra tycker att nationaliteten inte spelar någon roll, då det viktigaste är att man trivs med de man umgås med och att ens vänner är snälla.

Endast en av intervjupersonerna, Pia, har bara egna landsmän i sin umgängeskrets. Hon säger: *”/.../ jag är med i en ny grekisk förening och det blir att man träffar dom rätt mycket på fritiden. Det är andra generationens greker. Vi är inte så många greker kvar, så vi försöker hålla samman alla som finns kvar.”*

2.7.1.2 Familj, tradition och uppfostran

På vår fråga om det finns några traditioner i föräldrahemmet som är viktiga för dem, svarade de flesta att de håller kvar på traditioner från föräldrarnas hemland och kombinerar dem med svenska traditioner.

Det framkom att det är viktigt att högtider, som t.ex. Ramadan och den grekiska påsken, firas enligt de traditioner som man har i föräldrarnas hemland. Ramadan är inte bara religion utan det är också en tradition som man vill hålla fast vid. Men högtiden är dock inte lika märkbar som den är om man befinner sig i föräldrarnas hemland. Bilal tycker att arabiska högtider inte känns som något speciellt, det är bara om man har parabol och kan följa firandet i ”hemlandet” som man känner av högtiden. Högtider innebär, för många av intervjupersonerna, att man värnar om sina familjemedlemmar och att man känner att man hör samman. Tinas mamma vill att hela familjen ska vara samlad under påsken och det är något som hennes mamma håller hårt på.

De flesta intervjupersonerna firar även svenska högtider men många säger t.ex. att julen blir mera åt det ”svenska hållet”. Ali firar svensk och muslimsk jul. *”/.../ jag får från två kulturer och blandar ihop det.”*

Även traditioner som gäller äktenskap är viktiga. Bilal anser att man bör gifta sig och inte ingå förhållanden ”fritt och öppet”. Greker som bor i Sverige gifter sig aldrig med svenskar, enligt Pia, och när de gifter sig så sker bröllopet i Grekland på traditionellt grekiskt vis. Pia säger så här angående äktenskap: *”/.../ det är våra föräldrars dröm att vi ska gifta oss i Grekland, det är viktigt. Det är självklart att jag ska gifta mig i Grekland och det ska vara riktigt traditionellt.”*

Alla intervjupersonerna har goda relationer till sina föräldrar och de är nöjda med den uppfostran de fått. Att uppfostra barn i ett samhälle med en annan kultur, vars värderingar och normer kanske skiljer sig från ens egna, är ingen lätt uppgift. Våra intervjupersoner anser

dock inte att de fått en uppfostran som skiljer sig särskilt mycket från svenska barns uppfostran. Det som intervjupersonerna talar mest om är att de varken rökte, drack sprit, var ute sent på kvällarna eller gick på disco. De tycker att föräldrarna tagit lite ur deras egna kulturer och lite ur den svenska kulturen. Pia och Tina tycker ändå att deras föräldrar höll lite väl hårt i dem. Att få gå på disco var otänkbart och pojkvänner var bara inte att tänka på. Här fanns det också en skillnad mellan Pia och hennes bröder. De fick ha flickvänner och de fick till och med ta hem flickvännerna. Som tonåring tyckte Pia att det var orättvist men idag vet hon att det var enligt grekisk kultur. Pia säger att *”/.../ lika mycket som jag fått en grekisk uppfostran kan man inte frånga den svenska, den kommer in automatiskt”*.

2.7.1.3 Vem är jag?

Är man svensk bara för att man är född i Sverige? Flertalet av de tillfrågade tyckte att det var svårt att uttala sig om vad de har för nationell identitet. De kvinnliga intervjupersonerna känner sig klivna, delade eller så vet de varken ”ut eller in”. De manliga intervjupersonerna gav mera utförliga svar på frågan.

Marcus säger att han är en ”utlänning” och att han ”bara” är född i Sverige.

”/.../ jag känner mig som svensk, det gör jag. Mina gener är ifrån Slovenien, så jag säger både och. Jag passar in här och jag passar in där också.”

Marcus menar att han är född i Sverige men hans gener är ifrån Slovenien så han passar in både i Sverige och i Slovenien. Även Ali känner sig delad eftersom han ”får” från Palestina, Jordanien, arabländerna och Sverige. Han ”blandar” och på så sätt får han ”balans”. Att se annorlunda ut kan också ha betydelse. Ser man inte ut som en svensk kan det vara svårt att känna sig som svensk. Bilal känner sig annorlunda inombords men han intalar sig själv, och andra, att han är svensk, speciellt när han blir presenterad som palestinier eller som arab.

2.7.1.4 Var är mitt hemland?

Även denna fråga var det svårt att ge ett konkret svar på. De flesta intervjupersonerna säger, trots allt, att både Sverige och det land som föräldrarna kommer ifrån är deras hemland. Bilal och Pia säger dock mycket bestämt att det är föräldrarnas ursprungsland som är deras hemland. Det är viktigt för dem att inte glömma sitt ursprung och de vet i sina hjärtan var de har sina rötter.

Mona anser att Sverige är hennes hemland eftersom hon bott här i hela sitt liv. *”/.../ men innerst inne tycker jag att jag inte har ett hemland. Jag hör varken till här eller där.”*

Eftersom Ali har en svensk och en palestinsk förälder tycker han att han har både Palestina och Sverige som sina hemländer. Marcus är inne på samma linje om än han tycker att det är svårt att ge ett tydligt svar. Han säger att han känner sig som svensk men att hans gener är ifrån Slovenien. Därför är inte det ena landet mer ”utanför” än det andra.

Fatima hävdar bestämt att hon inte har något hemland, hon menar att varken Sverige eller Jordanien är hennes hemland.

Tre av intervjupersonerna säger, efter en viss tveksamhet, att Sverige är deras hemland. Anna tillägger dock att hon ser Makedonien som sitt ursprungsland. Hon säger också att det finns svenskar som inte kan förstå att hon ser Sverige som sitt hemland.

2.7.1.5 Utvandring från Sverige?

Eftersom det stora flertalet inte anser att Sverige är deras hemland frågade vi om de kunde tänka sig att flytta från Sverige och vart de i så fall kunde tänka sig att flytta. Alla intervjupersoner kunde tänka sig att flytta, men landet de ville flytta till, var i många fall, inte till föräldrarnas ursprungsland. Orsakerna till att de ville flytta från Sverige varierande.

Mona kan tänka sig att flytta till ett annat land dock inte till Syrien. *”Jag kan inte tänka mig att flytta till Syrien för där kommer jag alltid att bli klassad som svensk, men blir jag kvar här kommer jag alltid att vara utlänning.”*

Om Mona har något val så ska hon definitivt flytta till ett annat land.

Ali kan absolut tänka sig att flytta till ett annat land. Han vill flytta till Spanien eller till Italien eftersom det är lätt att få ett bra jobb där. Men egentligen spelar landet ingen roll bara han kan få ett bra jobb.

Marcus kan tänka sig att flytta till London för att arbeta. Han vet inte om han vill flytta till Slovenien eftersom han anser att levnadsstandarden där inte är så hög som i Sverige.

Pia vill flytta till Grekland för att hon känner att folket där lever på ett annat sätt. I Sverige är det mycket rutin. Hon uttrycker det så här: *”/.../ jobb-hem-jobb-hem, där jobbar man för att leva - här lever man för att jobba”.*

Bilal menar att om han skulle flytta från Sverige så skulle det inte vara på grund av rasism eller på grund av den främlingsfientlighet som, enligt honom, råder i samhället. Anledningen för en eventuell utvandring är att han vill leva i ett muslimskt land.

2.7.1.6 Besök i föräldrarnas hemland

Av svaren på föregående frågor kan man utläsa att intervjupersonerna inte känner sig helt ”hemma” i Sverige. De har även svårigheter med att tala om sig själva som svenskar. Visserligen är de födda och uppvuxna i Sverige men de upplever att de har sina rötter i föräldrarnas ursprungsland. Vi frågade hur ofta de besöker föräldrarnas hemland och om hur de upplever besöken där.

De flesta besöker föräldrarnas hemland årligen. Några har inte haft tillfälle att resa dit så ofta, ibland på grund av krig och oroligheter. Deras känslor om hur de upplevde besöken är i det närmaste likartade. Precis som de känner att de inte riktigt hör hemma i Sverige, känner de att de inte heller hör hemma i föräldrarnas hemland. Dessa känslor beror på att befolkningen där ser på dem som svenskar på besök i utlandet.

När Mona besöker Syrien känner hon sig utanför, hon känner sig som en ”utlänning”. Så här säger Mona: *”/.../ jag var alltid utlänningen både i samhället och i folkets ögon. Jag blev sårad ibland när de klassade mig som en utlänning. Man var inte en av dem. Man var klassad som svensk. Det var bara så.”* Det är förödmjukande för Mona att bli klassad som svensk, att inte vara en av dem. Kanske beror det på att hon inte pratar lika rent som befolkningen där.

Tina har samma problem eftersom hennes grekiska inte heller är så bra. Att grekerna ser henne som svensk, och ibland på något sätt ”tittar” ner på henne, kan kanske även bero på hennes klädsel. Tina klär sig som ungdomar gör i Sverige och detta kan ses som oanständigt av den äldre grekiska befolkningen.

Marcus verkar vara den som haft minst problem. I Slovenien ser de honom som en av dem, förutom att de kallar honom för ”svensken”. Detta har aldrig känts som något bekymmer för Marcus, tvärtom, för när han går ut så känner alla honom eftersom det är ”han som kommer ifrån Sverige”.

2.7.2 Språk och samhället

2.7.2.1 Språket i hemmet

De allra flesta av intervjupersonerna har talat sina föräldrars språk i barndomshemmet. För intervjupersonerna är det viktigt att kunna kommunicera med sina föräldrar på deras språk. De anser bl.a. att det är viktigt för relationen till föräldrarna.

Anna lärde sig makedonska hemma. Anna kan både skriva och läsa makedonska. Hennes far köpte böcker på makedonska för att hon lättare skulle lära sig tala sitt hemspråk.

Tina kunde bara tala grekiska tills dess hon började förskolan. Det var där hon lärde sig svenska. Idag talar hennes föräldrar bara grekiska med henne men Tina svarar dem på svenska. Det är bara när hon är arg på dem som hon svarar dem på grekiska. Tina talar svenska med sina syskon.

Marcus kunde bara prata slovenska innan han började i skolan. Marcus lärde sig svenska först på dagis. Anledningen var att hans far förbjöd honom att prata det svenska språket hemma. Marcus säger: *”/.../ mina föräldrar pratade bara slovenska hemma.”*

Han säger att hans far var väldigt noga med det. Vidare säger Marcus: *”/.../ idag när jag pratar med mina föräldrar så är det blandat. Med morsan och syrran snackar jag svenska men med farsan blir det mest slovenska. Även om vi är ute bland svenskar så talar jag slovenska med honom och det skäms jag inte för”.*

Marcus teori varför fadern svarar på slovenska är för att faderns svenska är bristfällig.

Bilal berättar att han pratar svenska med sina två systrar och sin mamma. Men ibland svarar hans mamma på arabiska. Även med sina kompisar kommunicerar Bilal på svenska fastän hans vänner kan prata arabiska.

Pias föräldrar har bara talat grekiska med henne. De pratar inte svenska i hemmet.

2.7.2.2 Betydelsen av föräldrarnas modersmål

På frågan om intervjupersonerna vill att deras barn ska lära sig föräldrarnas hemspråk svarade alla liktydigt. De flesta intervjupersonerna ser språket som en viktig kontaktlänk till familj och släkt. Att kunna tala med sina släktingar när man besöker dem i Jordanien, Makedonien o.s.v. anser alla vara en självklarhet. Man ser språket som något positivt, som en resurs och som något man fått gratis. Bilals svar är typiskt för intervjupersonerna: *”Ja självklart ska mina barn lära sig arabiska! Jag vill att mina barn inte ska glömma sitt ursprung och det är en fördel för dem att kunna sitt hemspråk.”*

Det är viktigt att barnen lär sig föräldrarnas hemspråk så att de kan föra det vidare och inte glömma var de egentligen kommer ifrån.

Pia tycker det är skamligt när greker, som gifter sig med svenska kvinnor, inte talar grekiska med sina barn. Barnen har sina farföräldrar i Grekland och när barnen sedan hälsar på i Grekland kan de inte prata med t.ex. sin egen farmor. *”Det är en skam”* tycker Pia.

2.7.2.3 Modersmålsundervisning/Hemspråksundervisning

Alla intervjupersoner utom Anna har haft eller har hemspråk i skolan. Ingen av intervjupersonerna uppskattade hemspråksundervisningen när de var yngre. Idag inser de värdet av att ha lärt sig sitt hemspråk.

Bilal tyckte att det var väldigt onödigt att gå på hemspråksundervisning men idag har han insett hur viktigt det är att kunna språket när han reser till olika arabiska länder. Även Ali tyckte likadant men tillägger att det var rätt mycket "strul" med lärarna eftersom de inte fick betalt.

Idag är Tina besviken på sig själv för att hon inte brukade allvar med att närvara vid hemspråksundervisningen. Tina säger att hon bara kan de vanliga replikerna eftersom hon har ett klenst ordförråd där många grekiska ord saknas. Hon vill prata grekiska men det känns ovanligt.

Det är bara Marcus och Mona som inte haft hemspråksundervisning under hela sin skolgång. Marcus hade hemspråksundervisning fram till sjätte klass. Båda tyckte att det var jobbigt att stanna kvar en timme extra när de andra gick hem och lekte.

Men Marcus uppskattar idag att föräldrarna "tvingade" honom. Marcus "gjorde lumpen" i Slovenien, bl.a. för att bättra på sitt språk, och han tycker att det var en stor fördel. Det var tufft i början eftersom han inte förstod vad de andra sade. Marcus säger att han var tvungen att lära sig "fatta" vad de sa för att undgå straff. Mona tyckte inte om hemspråksundervisningen så hon slutade efter tredje klass. Hennes föräldrar tvingade inte henne att fortsätta.

Pia hade hemspråk i alla år. Hennes föräldrar såg till att hon gick dit och idag tycker hon att det var bra. Pias uttalande är typiskt för hur de flesta kände inför undervisningen: *"Jag hatade det kanske som liten. Jag ville leka och vara med kompisar men jag tackar mina föräldrar för att de insisterade."*

Flertalet av intervjupersonerna upplevde inte det svenska språket som något problem när de var yngre. Men för Anna, Bilal och Marcus var det annorlunda eftersom man i huvudsak talade föräldrarnas hemspråk i hemmet.

Eftersom Anna kunde prata makedonska bättre än svenska så fick hon stödundervisning i svenska under sin skoltid. Men för Bilal var det annorlunda. Han blev placerad i en "svenska 2 grupp" som var till för invandrare med sämre svensk kunskaper. Han säger: *".../ det var kränkande på ett sätt för jag var duktigare än många andra svenskar i min klass, men jag fick ändå gå på svenska 2."*

Marcus kunde bara prata slovenska innan han började i skolan. Marcus föräldrar var mycket noga med att det bara fick talas slovenska i hemmet. Det svenska språket lärde sig Marcus först på dagis.

2.7.2.4 Skolan

Att bli utsatt eller särbehandlad i skolan på grund av invandrarbakgrund är inte ovanligt. Ingen av intervjupersonerna har emellertid upplevt sin skoltid som problematisk. När de gick i grundskolan fanns det inte så många barn med invandrarbakgrund i de skolor som de gick i. De andra barnen brydde sig inte om att intervjupersonerna kom från andra länder. Det enda som kanske setts som annorlunda var kanske att Bilal och Mona fick särskild mat på matbespisningen på grund av att de inte åt griskött. Men de blev aldrig retade för detta, tvärtom hade de andra eleverna förståelse för att de åt annan mat.

Även Tina och Pia tycker att de ”smälte in” och de hade inga som helst problem. Pia säger: *”Tvärtom, de ville att jag skulle ta med något grekiskt att bjuda på”*.

2.7.2.5 Samhället och ”svenskarna”

Även om inte alla intervjupersoner känt sig direkt särbehandlade eller utsatta på grund av sin invandrarbakgrund, har de dock en bestämd uppfattning om hur svenskarna ser på invandrare. Vi frågade hur de tycker att svenskar i allmänhet ser på invandrare och om de funnits situationer när intervjupersonerna extra tydligt känt att de inte är helt svenska.

En allmän uppfattning hos intervjupersonerna är att svenskar ibland ser negativt på invandrare. ”Svensken” säger, enligt Anna, att invandrare inte vill jobba. Hon tycker att det är synd att svenskar och invandrare inte umgås mera.

Bilal hävdar att det finns skillnader mellan den yngre och äldre generationen svenskar. Han säger: *”/.../ de som är äldre är mycket mer främlingsfientliga och har starkare fördomar.”* Den ”yngre generationen” vill ta emot invandrare medan ”den äldre generationen” är mer främlingsfientlig. Han har själv aldrig känt sig förtryckt på grund av sin etniska tillhörighet men samtidigt vet han om att det förekommer rasism överallt. Bilal menar att en del svenskar har fördomar och att det beror på deras bakgrund. Liksom Bilal menar Fatima att svenskarna syn på invandrare beror på vilka svenskarna är och vilken bakgrund de har. Det jobbigaste för Fatima är att folk har förutfattade meningar om hennes ursprung även om de aldrig varit i

hennes föräldrars hemland eller lärt känna folket där och deras miljö. Fatima fick höra slagord som yngre men har inte råkat illa ut för något som vuxen. Fatima hävdar att föräldrarnas syn på livet härstammar från Jordanien och Palestina. Hennes uppfattning har utvecklats ur olika stadier fast med grunder i det svenska samhället. *"Olikheter har ibland utvecklats till utbildning för båda sidor och inte alltid till konflikter."*

När Mona var liten var det inte så många konflikter men idag har svenskarna blivit "kallare mot utlänningar". Hon säger att det finns mycket rasism och mobbning och att alla utlänningar "dras över en kam". Detta uttryck använder även Ali sig av. Han säger: *"gör någon något dumt så tror de att alla gör det och då blir svenskarna rädda. Det finns många snälla och ordentliga invandrare"*.

Enligt Ali är många rädda för det som är annorlunda men han tror att det kommer att bli "lättare och lättare". Det har inte varit några problem eller konflikter för Ali eftersom han ser rätt svensk ut. En del ser inte invandrare som något problem, en del ser invandrare som ett hot. Ali säger att det finns en del invandrare som är stökiga och bråkiga men att det även finns stökiga och bråkiga svenskar. Det som Ali ofta får höra av svenskarna är att invandrarna kommer hit och tar deras pengar och de svenska flickorna.

Om någon säger "blatte" så tar Tina åt sig. Då säger svenskarna att de inte ser henne som "blatte" för hon är svensk i deras ögon. Hon anser att ordet blatte är förnedrande. Det finns mycket bråk mellan invandrare och svenskar men svenskarna ser alltid bråken som invandrarnas fel.

Folk dömer rätt så mycket utifrån utseendet, tycker Marcus. Svenskarna har inte något emot de invandrare som kommer hit för att jobba och som sköter sig, det är de invandrare som utnyttjar "systemet" som svenskarna inte gillar.

Om man är invandrare utsätts man för olika situationer, enligt Pia. Då syftar Pia på en händelse som utspelade sig när hon skulle söka lägenhet. Fastighetsägaren frågade så fort han fick se henne, om vem och hur många som skulle bo i lägenheten hon ansökte om. Det hade han aldrig frågat en svensk, en svensk hade fått lägenheten direkt, hävdar Pia. Det värsta som finns, enligt Pia, är när folk pratar negativt om invandrare och hon själv sitter med. Enligt Pia finns det en del svenskar som har förutfattade meningar och som "stämplar en direkt". Hon menar att allt som är främmande är man rädd för. Pia anser att klädseln spelar stor roll i fråga om hur svenskar ser på en invandrare och det beror även på vad man har för bakgrund, utseende och hudfärg. Pia hävdar bestämt att *".../ kan man det svenska språket så är man ganska stark."*

2.7.2.6 Negativa sidor med en invandrarbakgrund

Det negativa med en invandrarbakgrund anser de flesta att det var deras utländska namn, när de t.ex. skulle/ska söka arbete. Vi frågade intervjupersonerna om de någon gång funderat på att byta för- eller efternamn. Denna fråga besvarades entydigt av alla. Det fanns inga tveksamheter alls.

Det första arbetsgivaren ser när man ska söka arbete är det utländska efternamnet och då tror Anna att hon inte blir kallad till anställningsintervjun. Bilal säger också att det negativa är hans namn om han ska söka arbete. *"Jag är väldigt rädd för att jag ska bli diskriminerad på grund av namnet och att jag ska få sämre möjligheter fastän jag har en bra utbildning. Ska jag ändra mitt namn för det? Det tänker jag inte göra."* Bilal vill behålla sitt efternamn även om det kan skapa problem i arbetslivet. *".../ för mig är det min stolthet, mitt efternamn. Det vill jag att mina söner ska bära vidare."*

Även Anna tror att man har en större chans med "ett icke avvikande namn", när man söker arbete. Annas föräldrar gav sina barn "vanliga" förnamn och även Anna har medvetet givit sina barn "vanliga" namn för att de inte ska bli diskriminerade.

Många byter namn på grund av att de vill hitta arbete men det viktigaste är ändå kompetensen enligt Fatima. Hon har heller aldrig haft funderingar på att byta namn.

Monas erfarenheter av arbetslivet är att när arbetsgivaren sett hennes namn eller fått reda på att hon inte är "riktigt svensk", så har hon inte blivit anställd. Mona anser inte att hon ska behöva byta sitt efternamn bara för att kunna få ett arbete. Hon tycker att folk ska acceptera henne för den hon är.

Man får varken jobb eller bostad om man t.ex. heter Mohammed, man får "stämpeln direkt" enligt Ali. Även Ali anser att namnet är viktigt på arbetsmarknaden t.ex. när man ringer och söker jobb. Namnet kan bli ett problem för en del, speciellt om chefer har fördomar mot invandrare. Ali säger: *".../ har man namnet har man en identitet som utlänning. Jag har fått ett efternamn och då tänker jag behålla det. Det är som sin identitet. Byter man sin identitet så är man någon annan."*

Marcus har ett svenskt förnamn och så länge han bara säger sitt förnamn är det inga problem. Det är efternamnet som kan orsaka problem, men det beror mest på att folk inte kan uttala det. Marcus skäms inte över sitt efternamn och än så länge så är det ingen som har sagt något illa om hans efternamn. Marcus tänker inte byta efternamn eftersom han tycker att namnet är något som borde "sitta i hela livet". Han vidmakthåller att det är hans fars och hela hans släkts namn och han tycker att det ska föras vidare. I dagens samhälle börjar folk bli vana vid

att folk har olika efternamn, ”konstiga” namn. Folk måste vänja sig för det finns många utlänningar i Sverige säger Marcus avslutningsvis.

Pia utbrister: *”Byta efternamn, nej, varför skulle jag det? Jag vill behålla mitt namn för det är min identitet. Jag ska inte byta identitet!”*

Tina har ett svenskt förnamn, det är när folk får höra hennes efternamn som de kan ta lite avstånd. Av våra intervjupersoner är det endast Tina som har funderat på att byta efternamn. Orsaken var dock varken rädsla för diskriminering på arbetsmarknad eller på grund av främlingsfientlighet. Om man översätter Tinas efternamn till svenska så blir det ett vanligt svenskt namn och på så vis skulle hon ändå ”ha kvar” sitt grekiska namn. Men hittills har det bara varit funderingar.

2.8 Analys:

Syftet med vår uppsats har varit att genom intervjuer, med åtta andra generationens invandrare, belysa identiteten och den dubbla tillhörigheten hos dessa personer. Vårt syfte har även varit att genom svaren på våra frågeställningar komma fram till om hur intervjupersonerna upplever sina identiteter i de två olika kulturer de lever i, vilken syn intervjupersonerna har på sin identitet och vilken betydelse språket har för intervjupersonernas identitet.

2.8.1 Vem är jag?

Enligt Ahmadi (2000:173) är det nödvändigt att ha en identitet i vårt moderna samhälle, den ger individen en grund att stå på. Identiteten ses även som en nödvändighet för känslan av tillhörighet samt en förutsättning för att individen ska förstå sin plats i sin omgivning. Flera av intervjupersonerna hade svårt med frågan ”Vem är jag?”. Om man utgår från det Ahmadi skriver om, är det lättare att förstå varför intervjupersonerna inte heller kunde svara på vilket som var deras hemland och var de anser sig höra hemma.

Vi fick istället svar på var de känner sig hemma och var de känner att de hör hemma. Men många vet egentligen inte heller var de hör hemma. Några säger att deras föräldrars hemland också är deras hemland men det är bara en av intervjupersonerna som kan tänka sig att bosätta sig där. Detta kan tyckas anmärkningsvärt eftersom många anser att de har sina rötter i föräldrarnas hemland eller att de har både föräldrarnas hemland och Sverige som sitt hemland.

Det är nästan omöjligt för en individ att frigöra sig från den påtvingade invandrargrupptillhörigheten. Även om de bygger upp sin identitet som svensk så måste de även få bekräftelse från omgivningen på att även omgivningen ser dem som svenskar.

Identiteten är en ständigt pågående process, enligt Ahmadi (2000:173), både när det gäller individen själv men även med de individer som befinner sig i individens vardagsliv. Man kan inte bli svensk om inte omgivningen ser en som en svensk för vår identitet blir bekräftad i samspelet mellan människor. Invandrare ses som en homogen grupp och de blir bemötta som ”icke-svenskar”. De har en negativ stämpel och de ses som något negativt. De har ett handikapp och de blir utpekade i förväg. Fatima säger att det viktigaste är ändå kompetensen och inte ens invandraridentitet.

Enligt Erikson (Lange & Westin 1981:194) formas och förändras individens identitet under hela individens livstid. Ens framtida personlighet beror på hur man klarar av de olika konflikter som individen genomlever under sin livstid. En negativ lösning kan medföra en splittrad och konturlös identitet. Erikson menar att identiteten är något som befinner sig i en ständig utveckling och förändring under hela individens livscykel. Alltså kan man inte ställa frågan ”Vem är jag?” för att få en identitetsbeskrivning. Kan man otvetydigt svara på den frågan så skulle identiteten vara statisk. Våra intervjupersoner kunde inte ge ett konkret svar på denna frågan.

Även Ahmadi menar att identiteten är föränderlig beroende på förändringar i individens livssituation. Liksom Erikson menar Ahmadi att identiteten konstrueras i en växelverkan mellan individens inre och den sociokulturella miljön. Ahmadi säger att identiteten bör ses som en ständigt pågående process och att man inte kan tillskriva invandrare och minoriteter någon kulturell eller etnisk identitet oberoende av de sociala kontexter de befinner sig i. Ahmadi menar också, precis som Bourdieu, att varje identitetsbyggprojekt endast är kortsiktigt i vår föränderliga och oförutsägbara värld.

2.8.2 Var är mitt hemland?

Bourdieu säger att när individer vistas i olika sociala miljöer tillägnar de sig därmed olika sätt att agera på (Carle, 1998:404). Våra intervjupersoner är födda och uppvuxna i Sverige. De har redan i barndomen lärt sig ”det svenska” sättet att agera (leva) och de har lärt sig hur de ska förhålla sig i olika situationer i just Sverige. En del känner sig inte hemma i Sverige men de lever ändå som svenskar och det sociala ursprunget är grunden för deras habitus. När de sen

kommer till sitt "hemland" känner de, att de blir bemötta som "utlänningar". De tillbringar cirka en månad i "hemlandet" d.v.s. de är bara en kort tid i den "nya" sociala miljön.

Enligt Bourdieu (Sjögren, 1998:36) är "historien inristad i våra kroppar". Intervjupersonerna tar sitt svenska habitus med sig till en annan social miljö och de förväntar sig att det ska fungera lika bra där. Men det visar sig att den nya sociala miljön kräver att habitus tillförs nya beteenden och förhållningssätt. Det är inte lätt att tillägna sig ett nytt habitus och det tar dessutom längre tid än en månad eftersom ett nytt habitus innebär mer än en yttlig anpassning, det innebär i själva verket en helt ny livsstil (Carle, 1998:404-405). Släktingar och bekanta ser alltså intervjupersonerna som svenskar eftersom de trots allt inte "passar" riktigt in. Följden blir att de inte heller känner sig riktigt "hemma" i det land som de själva ser som sitt hemland.

Enligt Stier (1997:20-22) besitter andra generationens invandrare dubbel kulturell kompetens vilket ger dem insikt och tillgång till två "livsvärldar", något som man är stolt över.

Den information som vi granskat, angående andra generationens invandrare, har till största delen tagit upp det problematiska med att befinna sig mellan två kulturer. Informationen handlar också, till stor del, om att andra generationens invandrare har anpassningssvårigheter i det svenska samhället. De som ingått i vår undersökning upplever inga svårigheter med att anpassa sig i det svenska samhället och de har, i de flesta fall, inte heller blivit annorlunda behandlade på grund av sin utländska bakgrund.

Intervjupersonerna känner sig integrerade i det svenska samhället och det beror till stor del på att man talar svenska precis som vilken annan svensk som helst. Det är när de besöker föräldrarnas hemland som flertalet av intervjupersonerna upplever sin dubbla identitet. Intervjupersonerna berättar om hur de upplever besöken i föräldrarnas hemland och om hur de bli bemötta av sina släktingar. Alla upplever att de blir bra bemötta men att folket där inte ser dem som "en av dem själva", de ser på dem som svenskar eller som utlänningar. Några av de intervjuade säger att det beror på språket, de pratar bl.a. sitt modersmål med inslag av svensk dialekt, andra menar att det kanske beror på "den svenska klädseln".

Slakten och befolkningen i hemlandet betraktar dem som svenska besökare och detta innebär att intervjupersonerna känner sig annorlunda.

Av vårt material framgår det tydligt att våra intervjupersoner lever i två kulturer samtidigt, men det framkommer också att de inte upplever detta som något problem. Tvärtom upplever de det som en fördel, de kan välja det bästa ur varje kultur. Ahmadi (2000:173) skriver att

ibland är man svensk, ibland har man sina föräldrars nationalitet. Man tar det som passar bäst i en viss situation.

Även i Deniz och Perdikaris studie (2000:215) framkommer det att ungdomarna är medvetna om sin livssituation mellan två kulturer, men att de försöker ta det bästa ur varje kultur och förena dessa.

Intervjupersonerna identifierar sig med det som definieras som karaktäristiskt för en svensk och lever på många sätt ett vanligt svenskt liv. Men samtidigt har intervjupersonerna i olika omfattning, fått en annan syn på livet. De har delvis olika rötter men även fördelen att vara delaktig i två kulturer. Anna säger att hon tycker att det är positivt med två kulturer och att hon även kan "röra" sig fritt med två språk. Även Bilal tycker likadant. Han menar att han även kan "se" kulturena från sin "egen" vinkel.

Det som intervjupersonerna beskriver är stolthet över sitt språk och sin kultur. De vill behålla sitt språk och sin kultur och föra det vidare till sina barn.

2.8.3 Umgänge och uppfostran

En del intervjupersoner tycker att det många gånger har varit en inspiration att leva med och i två kulturer samtidigt. Ingen av intervjupersonerna nämner att de har revolterat mot föräldrarna och den uppfostran de fått. De flesta nämnde att de inte hade haft några större problem i skolan.

Nästan alla trodde också ha blivit uppfostrade delvis annorlunda än deras svenska vänner i fråga om t.ex. disko och att ha pojk- eller flickvän.

I sin undersökning (1983:36) pekar Yazgan på att andra generationens turkiska flickors umgängeskrets bestod av både landsmän och icke landsmän. Men Yazgan menar att huvuddelen av kamratumgänget vilar dock på den egna minoritetsgruppen, men att de ändå har ett blandat kontaktnät.

Våra intervjupersoner har en blandad umgängeskrets. Bilal och Mona anser att umgängeskretsen med invandrare är "djupare" och att invandrare förstår varandra lite bättre.

Pia säger att hon mest umgås med greker men även med hennes grannar som är svenskar. Hon är medlem i en nystartad grekisk förening, som består av andra generationens greker, och det blir att hon träffar dem även på sin övriga fritid. Eftersom det inte finns så många greker kvar där Pia bor, det är många som flyttat tillbaka till Grekland, så försöker de hålla samman.

Enligt Engelbrektsson (1987:56) undersökning har andra generationens italienare ingen lokal etnisk grupp att falla tillbaka på eller införlivas i. Detta finns däremot för den andra generationens greker.

I samma undersökning menar Yazgan (1983:36) att ett annat problem är umgänget med killar och att det är strängt förbjudet för de turkiska flickorna att gå ut med killar. Två av våra intervjupersoner berättar om liknande erfarenheter. Tina säger att hon inte fick ha pojkvän, gå på disko eller vara ute sent på kvällarna. Pia säger att hon inte fick gå på disko i högstadiet och hon fick inte ta hem pojkvänner. Men i Yazgans undersökning om turkiska flickor, skriver han att detta beror på att flickorna är muslimer. Men de muslimer som vi intervjuade har inte nämnt detta. Pia och Tina som tar upp detta med pojkvänner är inte muslimer.

Även Engelbrektsson (1987:73) skriver i sin undersökning om grekiska andra generationens invandrare, att de inte får göra en hel del saker som svenska ungdomarna får göra. Hon menar vidare att de äldre grekernas syn på svenska ungdomars frihet beror på ovilja och rädsla för att deras barn ska leva likadant.

2.8.4 Samhället och ”svenskarna”

Under vår undersökning talade några intervjupersoner om att det är mest den äldre generationen svenska som har fördomar om invandrare. Det är också de som, enligt våra intervjupersoner, inte vill ta emot invandrare. Bilal säger att den ”yngre generationen svenskar” vill ta emot utlänningar. ”Den äldre generationen” är mer främlingsfientlig och de har ”starkare” fördomar. Han har själv aldrig känt sig förtryckt på grund av sin etniska tillhörighet. Men samtidigt vet han om att det förekommer rasism överallt. Bilal menar att en del svenskar har fördomar, men inte alla, och att det i så fall beror på deras bakgrund.

Soydan (1995:179) redovisar om svenskarnas inställning till invandrare. Undersökningen utfördes år 1993 och den är den ”färskaste” undersökning som vi hittat. Den dominerande bilden tyder på att svenskar hyser tolerans mot invandrare men att toleransen är mångtydig och villkorlig beroende på ett antal faktorer. Tillgången till arbete och bostad har en stor inverkan på svenskars attityder och förhållningssätt.

Ritzén (1998:183-87) skriver att i och med att Sverige har blivit ett invandringsland kommer ”dom”, de främmade hit. Detta skapar, enligt somliga svenskar, problem ty de främmande kommer hit med annorlundaskap och icke förutsägbarhet. Främlingarnas kultur ger oss problem ända tills de anpassat sig klart till våra vardagsliv. Sedan finns det de svenskar,

fortsätter Ritzén, som ser att kulturmöte betyder framfödandet av något helt nytt, för både majoritet och minoritet. Det är ur dessa kulturmöten som kreativiteten flödar.

2.8.5 Negativa sidor med en invandrarbakgrund

Intervjupersonerna bli påmind om sitt utländska ursprung när de t.ex. skall söka arbete eller bostad, även om någon säger "blatte", fastän det inte är riktat direkt mot till dem. De har i olika former upplevt det sociala mottagandet. I detta sammanhang är namnet centralt. Som en av intervjupersonerna, Bilal, sade: " *Det negativa är mitt namn om jag ska söka jobb. Jag är väldigt rädd för att bli diskriminerad p.g.a. namnet*".

Denna form av socialt mottagande beskriver även Stier (1997:20-22). Flera i hans undersökningsgrupp har upplevt att de har blivit dömda på grund av sitt utländska namn.

Enligt Lange och Westin (1981:325) är ett grundväsentligt inslag i den primära socialisationen, med betydelse för individens identitet, namngivandet av barnet. Namnet är en språklig kategori som länkar samman familjemedlemmarna. Som regel är namnet också en etnisk markör som binder individen till den etniska gruppen. Att frånta en människa hennes namn är ett av de grävsta psykologiska övergrepp som kan utföras.

Bilal säger att hans namn är hans stolthet och att han vill att hans söner skall föra namnet vidare. Ali ser sitt namn som sin identitet. Han menar att om han byter sin identitet så är han någon annan. Även Pia klargör att hennes namn är hennes identitet.

Annorlunda eller avvikande utseende tillsammans med ett icke-svenskt namn har gjort det svårt för en del av intervjupersonerna att framstå och känna sig som helt svenskar. Bilal berättar att han inte känner sig som svensk på grund av att han ser "annorlunda" ut och för att han vill behålla sina rötter. Men svårigheterna och de negativa upplevelserna ligger delvis i att de alltid måste stå till svars och förklara sitt ursprung. Fatima anser att det negativa med en invandrarbakgrund är att folk har förutfattade meningar om hennes ursprung och ursprungsland även om de aldrig har varit där och lärt känna folket.

2.8.6 Språket

När det gäller att se språket som ett symboliskt maktmedel, liksom att uppmärksamma den sociala praktikens betydelse, passar Bourdieu och hans diskussion kring språkligt habitus in. Bourdieu visar i sin språkanalys på den godtycklighet som kännetecknar ett samhälls sociala

skiktning. Att det dominerande samhället via en officiell erkänd språknorm kan härska över dem som domineras. Ett språkligt habitus kan sägas uttrycka en position, en individ eller grupp i den sociala hierarkin. Själva språket fungerar alltså som ett maktmedel på det sociala och kulturella fältet. Det språk som används i en viss situation beror inte enbart på talarens förmåga att producera grammatikaliskt korrekta yttranden, utan det är lika mycket en fråga om att ha den "rätta" sociala och kulturella kompetensen.

Enligt Boyd (1987:174-192) dominerar det svenska språket i samtal med jämnåriga, både syskon och kamrater, medan majoriteten av ungdomarna i hennes undersökning, använder hemspråket med sina föräldrar. Hemma hos Anna, Tina, Marcus och Pia har hemspråket varit umgängesspråket med föräldrarna.

Bilal och Marcus talar svenska med sina syskon. Nästan alla intervjupersoner berättade att deras umgängeskrets består av svenskar. Då kan vi dra den slutsatsen att de förmodligen kommunicerar på svenska.

Boyd menar att det ibland förekommer en ganska ovanlig kommunikationsform, nämligen att barnet talar svenska och föräldern svarar på hemspråket när de samtalar med varandra. Marcus berättar att när han idag samtalar med sin far på svenska så svarar fadern på slovenska. Marcus teori om varför hans far inte svarar på svenska är att faderns svenska är bristfällig.

2.8.7 Modersmålsundervisning/ Hemspråksundervisning

Bortsett från de timmar hemspråksundervisning en del intervjupersoner fick anser de flesta intervjupersoner att deras skolgång inte var mycket annorlunda än svenska ungdomars.

Mona berättar att fastän hon fick annan mat i skolan på grund av att hon inte åt griskött, blev hon inte retad av elever eller ifrågasatt av lärare eller personal på skolan. Även Ali har liknande erfarenheter.

Endast Bilal har en negativ upplevelse. Han kände sig kränkt då han blev placerad i en "svenska 2 grupp". Han hävdar att det inte var befogat och att han var duktigare i det svenska språket än många andra svenskar i hans klass. Även lärarna i skolan fick honom att känna sig annorlunda.

2.9 Kort sammanfattning

Vi inleder med en kort sammanfattning utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. I vår undersökning av åtta andra generationens invandrare, i åldrarna 18 –32 år, var syftet att belysa identiteten och den dubbla tillhörigheten. Dessa personer har föräldrar som har sina kulturella bakgrunder, sina traditioner och normer i ett ”samhälle” vilket kan skilja sig från det svenska. Föräldrarna kom till Sverige på 1960-70-talet och våra intervjupersoner har bott i Sverige i hela sitt liv. Mot denna bakgrund ville vi belysa andra generationens invandrares syn i fråga om identitet, språk och samhälle.

Vi ville även belysa hur andra generationens invandrare som eventuellt är tvåspråkiga, har ett annorlunda namn och andra traditioner från föräldrarnas hemland, blir behandlade av samhället och hur deras reaktioner är gentemot den omgivning de befinner sig i.

Vår utgångspunkt var att intervjupersonerna lever med en dubbel identitet – man är osäker på vem man är och var man egentligen hör hemma. Ingen har upplevt sin skoltid som problematisk, det är först när man har kommit i kontakt med arbetsmarknaden som problem uppstått. Vi har erfarit att det är namnet som kan bidra till diskriminering på arbetsmarknaden. Alla har inte haft den erfarenheten, men de är rädda för att det är just namnet som kommer att orsaka problem. Men ingen är dock beredd att byta namn ty det skulle innebära att de skulle behöva ge avkall på sin identitet. Vi har kunnat konstatera att det är komplicerat att säga vem man är. De flesta intervjupersonerna säger sig dock ha accepterat vilka de är. De säger även att de kan vara ”både och”, för att i nästa mening säga emot sig själva.

Det är inte självklart att se Sverige eller föräldrarnas hemland som sitt hemland. Många kan tänka sig att utvandra, men det är i många fall inte till föräldrarnas hemland. Känslorna vid besöken i föräldrarnas hemland varierar. Majoriteten upplever dock ett utanförskap. Alla i vår undersökning anser att svenskar har fördomar mot invandrare och att en del svenskar ser invandrare som ett hot.

Modersmålet är en del av identiteten och påverkar dessa personers dagliga liv då de använder det som ett kommunikationsredskap mellan familjemedlemmar.

Intervjupersonerna anser att det är en kontaktlänk till familj och släkt. Det är viktigt att kunna kommunicera obehindrat med sina föräldrar på sitt modersmål. Hemspråksundervisningen var

inte uppskattad under skoltiden men idag inser man värdet av att kunna sitt
hemspråk/modersmål.

Sammanfattningsvis kan vi säga att de andra generationens invandrare som vi har intervjuat
känner att de är ”utlänningar” i Sverige och ”svenskar” i utlandet.

3. Avslutning

3.1 Slutdiskussion

Det är en vanlig samhällsvetenskaplig utgångspunkt att invandrare och barn till dessa upplever sin identitet på olika sätt och det faktum att de lever med eller i två kulturer, ses som problematiskt i något avseende. Intervjupersonerna känner att de lever med två kulturer utan att detta upplevs som ett problem. De har kompromissat genom att ta lite av varje, blandat och på det sättet fått en egen kultur(blandning).

Även Sjögren skriver (1998:43) att läget kan vara problematiskt för de barn som är födda och uppfostrade i Sverige och som bär stämpeln ”barn med invandrar bakgrund”. Att definiera på detta sätt medför att man förnekar det kulturella kapital som det innebär att ha ett annat språk i hemmet eller andra kulturella referenser. Ungdomar definieras endast i relation till Sverige och svenskarna och dessutom med den negativa stämpel som invandring ofta representerar. Att vara invandrare betyder att man antas vara ”icke-svensk” – hur kan man ha en identitet som är en negation?

En mur byggs upp mellan ”människor med invandrarbakgrund” och andra ”svenskar”. Detta kan försvåra deras försök att hitta en plats i samhället på samma grunder som vilken annan person som helst.

Unga män och kvinnor med utländsk bakgrund har i media alltid varit intressanta när det gäller identitetsperspektivet. Frågor om vem man är, är viktiga frågor i ungdomstiden. Intervjupersonernas ålder varierar från 18 till 32 år. Ingen av dem har en fast och färdig identitet. En fortlöpande omstrukturering av identiteten antas pågå hela livet.

När en människa inte riktigt vet sin etnicitet, kan det upplevas som om han/ hon säger emot sig själv, eller att han/ hon är förvirrad. Men en del intervjupersoner säger att de är vana vid att i olika situationer identifieras och identifiera sig själva på många olika sätt. Men för dem själva är det normalt och de tycker att det är bra att vara flexibel.

Ska barn till invandrare behöva välja mellan att vara svensk eller ha någon annan etnisk identitet? Föräldrarna har här en viktig roll. Föräldrar bör uppmuntra barnen att bli präglade av både ursprungssamhället och det svenska samhället. Detta för att undvika förvirring och ”rotlöshet” hos barnen. Att inte få gå på disco eller vara ute sent på kvällen är inget som är

speciellt för invandrarungdomar. Även ”vanliga” svenska föräldrar ser efter sina barn och har regler som ska följas. Naturligtvis är man rädd om sina barn oavsett vad man har för nationalitet, religion eller kultur.

Genom att konstruera invandrare, deras barn och barnbarn som en enhetlig grupp och tillskriva denna grupp olika negativa egenskaper som t.ex. att invandrare är lata och vill inte arbeta, kan svenskarna definiera sig själva som bättre. Pia har bott i Sverige i 31 år men hyresvärden tvekar när han ser henne.

Invandrare, liksom svenskar, har värderingar och normer som uppkommer genom deras grad av utbildning, klasstillhörigheter och social status. Det flesta barn med invandrarbakgrund, oavsett om de tillhör första eller andra generationen, befinner sig mellan två tänkesätt. Dessa personers dilemman kan vara svåra att upptäcka och beskriva konkret för den som inte har växt upp med två olika kulturer. Det framstår som om våra intervjupersoner tror sig ha i första hand ett svenskt tänkesätt, svenska normer och värden. På samma gång känner de någon slags avsaknad i fråga om gemenskap både med hemlandet och med svenskarna.

I våra dagar är det viktigt för många människor att få veta sitt ursprung och få veta varifrån de kommer. Fler och fler människor släktforskar för de vill ta reda på vilka anor de har, vilka som är ens förfäder osv. Det är naturligtvis lika viktigt för de som invandrat till Sverige att få hålla kvar vid sin kultur, sitt språk och sin kontakt med sitt gamla hemland.

Danskar, norrmän, engelsmän o.s.v. är i den officiella statistiken också invandrare om de flyttar till Sverige och bosätter sig här. Men deras namn, kultur och språk uppfattas inte som främmande. Varför uppfattas en del kulturer och religioner som ett hot mot det svenska samhället, medan andra kulturer och religioner inte gör det?

Människor reser runt i världen för att få se nya spännande kulturer men en del människor vill inte att de främmande kulturerna skall komma till Sverige och göra intrång i deras vardagsliv. Att öppna sig mot världen innebär att man vill och vågar ta emot det som är annorlunda. Intervjupersonerna har tvingats att ta emot och leva i och med två kulturer. Hur skulle de annars klarat av att leva med sina familjer och leva i samhället?

Det verkar som om utseendet och namnet spelar en stor och viktig roll när det gäller invandrares integrationstakt i det svenska samhället.

Sin identitet får människan främst genom språket. Genom språket förs de nya gruppmedlemmarna, barnen, vartefter de utvecklas, djupare och tätare in i sin egen grupp och sin egen kultur med alla dess komplexa delar, regler och värderingar (Heyman, 1990: 42).

En människas språk placerar individen i den sociala hierarkin. Det finns en risk att invandrare placeras socialt genom vilken dialekt de talar, eller vilken brytning de har. I vårt samhälle har människor, som inte behärskar språket korrekt, lägre status än de som kan hantera det. Detta faktum berör i allra högsta grad invandrades situation i det nya samhället. Ett exempel som man kan se gäller anpassningen till den svenska arbetsmarknaden. Talar man med brytning finns det risk att man inte anses behärska språket tillräckligt bra.

Anna har bott i Sverige i 32 år ändå ifrågasätts hennes svenska språkkunskaper på arbetsförmedlingen. Är det på grund av hennes utländska efternamn eller är det på grund av hennes utseende?

Det finns även "helsvenskar" som har språkproblem. Man får inte glömma bort att en del invandrare kan två eller flera språk. Ofta har människor förutfattade meningar om att invandrare har bristande kompetens i svenska, som t.ex. Bilal som blev placerad i en "Svenska 2 grupp."

Vi tror att Sverige kommer att vara i behov av tvåspråkig personal i framtiden. Eftersom Sverige är ett mångkulturellt land är det viktigt att andra generationens invandrare lär sig sitt hemspråk. Det kommer t.ex. att behövas personal, inom sjukvården och äldreomsorgen, som kan tala med patienterna. Det behövs med andra ord någon som kan tala deras språk. Det är långt ifrån alla invandrare som kan tala svenska eller som inte talar svenska så bra. Det är rimligt att människor ska kunna bli förstådda utan att det ska erfordras tolk varje gång som någon med ett "främmande" språk vill säga något.

Är det inte av största vikt att barn och ungdomar som behöver modersmålsundervisning/hemspråksundervisning får det i skolan? Det finns dock en risk att när barnen inte vill gå på hemspråksundervisning, då kan följden bli att de inte blir hundra procent bra i något av språken. Vi anser att det är viktigt att barnets modersmål uppmuntras av samhället, men även att det svenska språket uppmuntras av föräldrarna.

En annan anledning till varför det är viktigt att behålla sitt hemspråk är bl.a. om dessa personer ska besöka föräldrarnas hemland. Eller om de någon gång bestämmer sig för att bosätta sig i föräldrarnas hemland. Frågan är emellertid hur man ska gå till väga för att barnen ska tycka om modersmålsundervisningen?

Avslutningsvis tror vi att andra generationens invandrare kommer att vara integrerade i samhället i framtiden. För om vi granskar svenskarnas ursprung, kommer vi att finna invandrarbakgrund hos många av oss.

Vi hoppas att denna uppsats kan bidra med något positivt och även väcka nya tankar. Det har både varit lärorikt och roligt när vi har skrivit denna uppsats. Vi tycker att vi har fått svar på våra frågor men samtidigt har nya frågor och tankar uppstått.

Mitt hemland är min själ likaså mitt språk.

Jag vet vilket språk jag talar men jag vet inte var mitt hemland är.

(Nidal och Marianne, 2001)

Källförteckning:

Ahmadi, Nader (2000) "Kulturell identitet i gungning" i Allwood, C. M. & Franzén, E. C., red,: *Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Al- Baldawi, Riyadh (1998)"Migration och familjestruktur" i Ahmadi, Nader, red,: *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber i samarbete med SIS.

Andersson, Bengt-Erik (1985) *Som man frågar får man svar: en introduktion i intervju- och enkätteknik*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Berg, Lars Erik. (1975) "Medvetandets uppkomst: En tolkning av G H Meads socialpsykologi" i Berg, L-E., Boglind, A., Leissner, T., Månsson, P., & Värnlund, H: *Medvetandets sociologi. En introduktion till symbolisk interaktionism*. Malmö:Beyronds AB.

Bourdieu, Pierre (1991) *Kultur och kritik*. Göteborg: Daidalos

Boyd, Sally (1987) "Den andra generationens språkliga situation" i Lithman, Yngve, red,: *Nybyggarna i Sverige. Invandring och andrageneration*. Helsingborg: Författarna och Carlssons förlag.

Brante, T., Andersen, H. & Korsnes, O., red, (1998) *Sociologiskt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget.

Carle, Jan (1998) "Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion" i Månson, Per, red, : *Moderna samhällsteorier – Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Rabén Prisma. Femte reviderade upplagan.

Deniz, Fuat & Perdikaris, Antonios (2000) *Ett liv mellan två världar. En studie om hur assyriska ungdomar som andra generationens invandrare i Sverige upplever och hanterar sin livssituation*. Örebro universitet: Parajett.

Engelbrektsson, Ulla-Britt (1998) "Italienare och greker i Borås" i Lithman, Yngve, red.: *Nybyggarna i Sverige. Invandring och andrageneration*. Helsingborg: Författarna och Carlssons förlag.

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Heyman, Anna-Greta (1990) *Invanda kulturer och invandrarkulturer*. Arlöv: Berlings. Tredje upplagan.

Hwang, Philip & Nilsson, Björn (1998) *Utvecklingspsykologi - Från foster till vuxen*. Borås: Natur och Kultur. Första utgåvan, tredje tryckningen.

Lange, Anders & Westin, Charles (1981) *Etnisk diskriminering och social identitet*. Stockholm: Libyer Förlag.

Lantz, Annika (1993) *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur.

Moe, Sverre (1995) *Sociologisk teori*. Lund: Studentlitteratur.

Rapoport, Rhona (1983) *Att utvecklas genom livet*. Lund: Studentlitteratur.

Repstad, Pål (1993) *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

Ritzén, Kenneth (1998) "Demokratisering av främlingen och främlingskapets universalisering – pluralism som humanismens befriare?" i Florén, Anders & Karlsson, Åsa, red.: *Främlingar – ett historiskt perspektiv*. Uppsala: Reklam & Katalogtryck.

Sjögren, Annick (1998) "Kulturens roll i identitetens byggande" i Ahmadi, Nader, red.: *Ungdom, kulturmöten, identiteter*. Stockholm: Liber AB.

Soydan, Haluk (1995) "Migration" i Goldberg, Ted, red.: *Samhällsproblem*. Stockholm: Liber Utbildning AB. Fjärde upplagan.

Soydan, Haluk (1999) "Att förstå etnisk mångfald är inte lätt" i Soydan, H., Jergeby, U., Olsson, E. & Harms-Ringdahl, M.: *Socialt arbete med etniska minoriteter. En litteraturöversikt*. Eskilstuna: CUS och Liber AB.

Stojanovic, Verica (1994) "Andragenerationens invandrarungdomar: Stigma och identitet" i Miegel, F. & Johansson, T., red. : *Mardrömmar och Önskedrömmar. Om ungdom och ungdomlighet i nittioalets Sverige*. Stockholm/Stephag: Brutus Östlings Bokförlag.

Winfridsson, Gudrun (1982) *Vi lever i ett invandrar land. Om invandrare och minoriteter i Sverige*. Malmö: Utbildningsproduktion AB

Yazgan, Ayla (1983) *Turkiska flickor – andra generationens invandrare*. Oskarshamn: Tryckeri AB Primo.

Österberg, Dag (1991) *Sociologins nyckelbegrepp*. Göteborg: Korpen. 2:a svenska reviderade och utvidgade upplagan.

Tidskriftsartiklar

Stier, Jonas (1997) "Andragenerationens invandrare eller första generationens svenskar?" *Invandrare & Minoriteter*, 3/97 s 20-22.

Officiella tryck

SOS-RAPPORT 1999:6 *Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell Migration och Etniska Relationer*. Stockholm: Elanders Gotab.

Ds 2000:43 Regeringskansliet, Kulturdepartementet (2000) *Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet*. Stockholm: Regeringskansliets grafiska service.

Internet

Integrationsverkets hemsida Invandringens encyklopedi (2000) <http://www.immi.se/alfa/>

SÖKES:

Intervjupersoner

- ålder mellan 18 – 35 år
- födda i Sverige
- minst en av föräldrarna har invandrarbakgrund
- minst en av föräldrarna har inte svenska som modersmål

Vi är två socionomstuderande som ska skriva vår C-uppsats om "Andra generationens invandrare i Sverige". Vi behöver "frivilliga" intervjupersoner för att kunna genomföra examensarbetet. Vi garanterar anonymitet så att namn eller andra uppgifter inte kan röja Er identitet.

Ni kan kontakta oss på telefon xxx/xxxxxx eller xxx/xxxxxx mellan 16.00 – 20.00 fram till den 15 april.

Hoppas på många svar!

Nidal och Marianne

Preliminär intervjuplan.

1. **Berätta om dig själv och din bakgrund. (yrke, utbildning, språk, ålder, kön, ursprung etc.).**
2. **Vad var anledningen till dina föräldrars/förälders invandring till Sverige? (Hur gamla är dom? När kom dom till Sverige? Yrke och Utbildning?)**
3. **Hur ser din umgängeskrets ut?
Är det "svenskar" eller har de invandrarbakgrund?**
4. **Hur stor del av din släkt bor i Sverige?**
5. **Hur ofta besöker du det land som dina föräldrar/förälder kommer ifrån?**
6. **Hur upplevde du besöken i "hemlandet"? Fanns det någonsin några problem? Tror du att du bemöttes annorlunda p.g.a. att du kommer från Sverige?**
7. **Nämnmågot som du tycker är positivt respektive negativt med att ha en invandrarbakgrund?**
8. **Har du någon gång känt dig utsatt eller särbehandlad p.g.a. ditt utländska ursprung?**
9. **Har du någon gång kommit i konflikt mellan det svenska samhället och din familj?**
10. **Finns det några situationer då du känner extra tydligt att du inte är helt svensk?**
11. **Har du någon gång funderat på att byta efternamn? Motivera ditt svar.**
12. **Finns det några traditioner i hemmet som är viktiga för dig? Motivera ditt svar.**
13. **Tycker du att det var skillnad på den uppfostran som du fick hemma och den som dina "svenska" vänner fick av sina föräldrar.**
14. **Skulle du vilja att dina barn lär sig dina föräldrars/förälders modersmål? Motivera ditt svar.**
15. **Har du någonsin haft funderingar på att flytta från Sverige? Motivera ditt svar.**
16. **Vilket land anser du vara ditt hemland? Motivera ditt svar.**
17. **Hur upplever du att "svenskar" ser på invandrare?**
18. **Hur upplevde/ upplever du din skolgång? Har det funnits situationer då du har känt att du har blivit behandlad annorlunda av lärare eller elever?**

Helsingborg 010420

Hej!

Först vill vi tacka för Din medverkan till vårt examensarbete. Nu har vi renskrivit alla intervjuer. Ditt jobb blir att godkänna det vi har skrivit. Det gör Du genom att noggrant läsa igenom svaren. Har Du några invändningar eller protester ska Du kontakta oss inom två dagar på tfn nr: XXXXX eller XXXXX. För vi inte någon respons av er, tar vi för givet att du har godkänt intervjun.

Med vänlig hälsning

Nidal Khalil

Marianne Kittel